

Psykisk ohälsa hos hemlösa unga – en kvalitativ
innehållsanalys av hemmets betydelse och konsekvenser
av hemlöshet

Av: Evelina Breddinger

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan

Kandidatuppsats (SOPA63)
VT 13

Handledare: Anders Östnäs

Examinator: Frans Oddner

Abstract

Author: Evelina Bredinger

Title: Mental illness among homeless youth – a qualitative study on the meaning of home and consequences of homelessness. [Translated title]

Supervisor: Anders Östnäs

Assessor: Frans Oddner

This study examines the impact that homelessness may have on young homeless people and how it could be explained that the situation can lead to mental illness and future consequences for these individuals. This was achieved by using qualitative content analysis to explore five international studies and also applying Lazarus' Coping theory and Antonovsky's theory of Sense of Coherence. The studies used, four qualitative interview studies and one cross-sectional study, were all focused on young homeless people and conducted in Canada, USA and Australia. Through the results and narratives that emerges from these five studies it has been possible to take note of young people's understanding of home and homelessness. The perception of home was closely related to feelings of control, security, independence, family and stability. The other two themes explored were experiences of stress and coping, related to how these may affect the perception of self and the world. The main stressors mentioned in these studies were lack of social support, drug use and oppression from the mainstream society. Coping strategies often used by these young homeless people proved to be passive problem solving, self-destructive coping and socially determined strategies. It was concluded that, within the context of the chosen theories, this thesis can contribute with an explanatory view of the relationship between homelessness and the development of mental illness.

Keywords: Homeless youth, stress, mental health, Coping theory, Sense of coherence-theory.

Innehållsförteckning

Förord	5
1. Inledning.....	6
1.1 Problemformulering.....	6
1.2 Syfte och frågeställningar.....	7
1.3 Frågeställningar.....	7
2. Avgränsning.....	8
2.1 Begreppet hemlöshet.....	8
2.2 Begreppet psykisk ohälsa	9
3. Tidigare forskning	11
3.1 Forskning om hemlöshet i Sverige	11
3.1.1 Hemlöshet i statistiken	11
3.1.2 Socialstyrelsens mätningar.....	12
3.1.3 Regeringens hemlöshetsstrategi 2007-2009.....	13
3.1.4 Unga i hemlöshet.....	14
3.2 Internationell forskning	15
3.3 Bostad först.....	16
4. Teoretiska utgångspunkter.....	16
4.1 Antonovskys teori om känsla av sammanhang	17
4.2 Lazarus coping-teori	18
5. Metod och material.....	19
5.1 Val av metod	19
5.2 Urval	20
5.2.1 Empirisökning.....	20
5.3 Metodens förtjänster och begränsningar.....	21
5.4 Metodens tillförlitlighet	21
5.5 Etiska överväganden	22
5.6 Tillvägagångssätt vid analys	23
7. Resultat och analys	25
7.1 Hemmets betydelse	26
7.1.1 Vad karakteriserar ett hem?	26
7.1.2 En plats eller en konstruktion.....	28

7.2 Hemlöshet och stress	29
7.2.1 Utsatthet och ensamhet	30
7.2.2 Droger	31
7.2.3 Stigma.....	32
7.1.2 Fysiska hälsoproblem.....	33
7.3 Att hantera hemlöshetens olika ansikten	34
7.3.2 Socialt betingade strategier	34
7.2.3 Droger och självskada	36
7.1.2 Passiv problemlösning och negligering	37
7.4 Hemmet som faktor i den unges utveckling	38
8. Slutdiskussion	40
8.1 Sammanfattning	40
9.2 Avslutande diskussion	41
Litteratur	44
Empiri	45

Förord

Denna uppsats undersöker hemlöshetens påfrestande situationer utifrån intresset av att diskutera vilken innebörd dessa kan ha för en persons psykiska hälsa. Mitt intresse för ämnet väcktes under praktiken som jag tillbringade på ett akutboende för hemlösa i Spanien. Jag upplevde det som tydligt att större delen av de som sökte sig till verksamheten visade upp en mer eller mindre utbredd problematik av psykisk ohälsa. En annan faktor som överraskade mig var den stora andelen unga hemlösa, mellan åldrarna 18 och 27. Detta är en grupp som under de senaste åren fått ökad uppmärksamhet och som allt oftare syns på boenden och dagsverksamheter. Jag skall i denna uppsats lägga fokus på hemlösa unga och diskutera hemlöshetens möjliga psykiska hälsoeffekter hos denna grupp.

Det har varit ett mycket intressant arbete att skriva, om ett område jag gärna skulle arbeta mer med i framtiden. Slutligen vill jag här även passa på att tacka min handledare Anders Östnäs för hans stöd och vägledning under uppsatsskrivandet.

Inledning

1.1 Problemformulering

Hemlöshet är ett svårdefinierat begrepp som är beroende av både samhällets kontext och den allmänna inställning som finns gentemot problemet. Runquist och Swärd (2000:18) påvisar två grundläggande sätt att se på hemlöshet som har direkt påverkan på vår uppfattning av problemet och även på hur vi utformar arbetet kring det. Det kan antingen utgå från en individinriktad syn, vilket innebär att fokus ligger på individen och att denne ofta ses som utgångspunkt för problemen. Om det istället ses utifrån ett samhällsperspektiv ligger intresset i omgivande förhållanden såsom luckor i bostads- och socialpolitiken. Hemlöshet kan alltså väljas att ses och behandlas som ett restproblem som endast drabbar några få individer, eller som ett välfärdsproblem som kan innebära en risk för större grupper. Att se problemet från det ena eller det andra synsättet har naturligtvis stor betydelse för hur den hemlöses rättigheter och skyldigheter värderas och uppfattas. Är det samhället eller individen som bär ansvaret? Är tillgången till en egen bostad en universell rättighet eller är det något individen ska förtjäna och visa sig berättigad till?

För att utarbeta handlingsplaner och öka möjligheterna till att arbetet som utförs på området får önskade effekter, har socialstyrelsen fått i uppdrag av regeringen att bidra med kunskap om de personer som befinner sig i hemlöshet (Socialstyrelsen 2011:3).

Socialstyrelsen har hittills vid fyra tillfällen 1993, 1999, 2005 och 2011, gjort nationella mätningar rörande hemlöshetens omfattning och karaktär.

För att studera dessa resultat är det naturligtvis även viktigt att titta på vilka individer som omfattas av denna grupp, en avgränsning som visar sig inte vara helt lätt att göra. Nya grupper av hemlösa har genom tiden lyfts fram och sättet att definiera hemlöshetsproblemet har förändrats (ibid:15). Vid det senaste mätningstillfället 2011 låg den nationella hemlösheten på 34 000 personer, en siffra som enligt Stockholms Stadsmission bör tas med en nypa salt då hemlösheten troligtvis innefattar ett stort mörkertal (Stockholms stadsmission, 2012:8-9).

Att växa upp i ett samhälle innebär att vi till viss del har samma världsuppfattning och förväntningar på tillvaron som alla andra som vuxit upp i detta samhälle, vi tillhör alla samma livsvärld (Aspers, 2011:38). Aspers menar att betydelsen av det vi i vår livsvärld tar för givet ofta inte upptäcks förrän något fallerar. Vad innebär det för en människa att förlora något så grundläggande och vitalt som sin bostad? Det som intresserar mig i denna fråga, och det denna uppsats kommer att centrera sig kring, är vad denna förlust

kan ge för konsekvenser för individens psykiska hälsa. Det kan även visa sig speciellt intressant om fokus för diskussionen ligger på unga individer som tvingas leva i hemlöshet. De befinner sig under en period i livet som är viktig för konstruktionen av den självuppfattning och syn på omvärlden som sedan kommer att vara mer eller mindre konstant genom hela livet (Antonovsky, 2005:162). Kan hemlöshet i ung ålder därmed påverka personens förståelse och även bidra till konsekvenser för personens psykiska hälsa? För att diskutera denna fråga kommer utgångspunkten i uppsatsen att vara erfarenheter av hemlösa individer i åldrarna 14 – 26. Det handlar om personer som befinner sig i de ofta turbulenta övergångarna som sker mellan barndom, tonår och vuxenliv och jag kommer här att kalla dem ”hemlösa unga”. Syftet med denna studie är inte att studera hemlösheten specifikt i en svensk kontext utan snarare att analysera vad själva situationen, att sakna ett hem, kan leda till för konsekvenser för personens psykiska hälsa. Vad kan det innebära för en persons världsuppfattning och psykiska hälsa att bli hemlös i tidig ålder? Är inte bostaden en förutsättning för individens möjlighet till hälsa, välbefinnande, trygghet och integritet?

Empirin som använts till uppsatsen är i form av fem internationella vetenskapliga artiklar, dessa bygger på studier som på ett eller annat sätt behandlar unga i hemlöshet och de påfrestningar som kan mötas i hemlöshetsmiljön. Dessa fem studier genomfördes med skilda ändamål och slutsatser. Det som i uppsatsen för dem samman är den kontext som skapas genom att, med mina valda teorier som redskap, analysera dess innehåll i relation till möjlig utveckling av psykisk ohälsa. Mitt bidrag genom denna uppsats är därmed att belysa ett sammanhang där utveckling av psykisk ohälsa bland hemlösa unga kan göra sig förstålig.

1.2 Syfte

Mitt syfte med denna uppsats är att beskriva och analysera under vilka omständigheter hemlöshet kan bidra till psykisk ohälsa bland hemlösa unga.

1.3 Frågeställningar

- Vilken betydelse tillskrivs hemmet av unga människor som befinner sig i hemlöshet?
- Vilka faktorer relaterade till hemlöshet kan generera stress?
- Hur kan dessa faktorer möjligtvis bidra till psykisk ohälsa hos hemlösa unga?

2 Avgränsning

2.1 Begreppet hemlöshet

Begreppet hemlöshet och vilka individer det innefattar är en definition som saknar allmängiltiga avgränsningar. I Sverige har Socialstyrelsen försökt att hitta en heltäckande definition, men nya grupper av individer och förändrade förståelser av hemlöshet har genom åren bidragit till ständigt nya och bredare definitioner (Socialstyrelsen, 2011:9).

På EU-nivå dominerar en snävare definition än i Sverige där hemlöshet ofta gäller de personer som sover utomhus eller bor på härbärgen. Den europeiska organisationen FEANTSA (the European Federation of National Organisations working with the Homeless) har utformat en typologi, ETHOS, med större möjlighet att fånga upp människor i osäkra boendesituationer i ett försök att förbättra förståelsen och mätningen av hemlöshet. ETHOS baseras på tre domäner som tillsammans lägger grunden för ett hem.

1. fysisk domän, vilket innebär en funktionell bostad som motsvarar personens behov.
2. Juridisk domän, som innefattar besittningsskydd, dispositionsrätt eller äganderätt.
3. Social domän, dvs. en plats som gör det möjligt att upprätthålla privatliv och sociala relationer (Stockholms Stadsmission 2011:8).

Socialstyrelsen har på ett liknande sätt gått från att försöka hitta en heltäckande definition av hemlöshet till att istället förklara det utifrån fem olika situationer. Utgångspunkten är att hemlöshet inte handlar om en egenskap hos en person, utan om en situation som personen kan befinna sig i under en kortare eller längre tid (Socialstyrelsen, 2011:15–20). Dessa fem situationer, vilka även användes som definition under den senaste kartläggningen i Sverige 2011, är:

- Situation 1: En person är hänvisad till akutboende, härbärke, jourboende eller är uteliggare.
- Situation 2: En person är intagen/inskriven på antingen; kriminalvårdsanstalt/behandlingsenhet eller stödboende inom socialtjänst/landsting/privat vårdgivare/HVB-hem/SIS-institution och som planeras skrivas ut inom tre månader efter mätperioden, men utan egen bostad ordnad inför utskrivningen/utflyttningen. Hit räknas även de personer som skulle ha skrivits ut/flyttat ut, men som är kvar på grund av att de inte har någon egen bostad ordnad.
- Situation 3: En person bor i en av kommunen ordnad boendelösning (till exempel försökslägenhet/träningslägenhet/socialt kontrakt/kommunalt kontrakt) på grund av att personen inte får tillgång till den ordinarie bostadsmarknaden. Det handlar om

boendelösningar med någon form av hyresavtal där boendet är förenat med tillsyn och/eller särskilda villkor eller regler.

- Situation 4: En person bor tillfälligt och kontraktslöst hos kompisar/bekanta, familj/släktingar eller har ett tillfälligt (kortare än tre månader efter mätperioden) inneboende- eller andrahandskontrakt hos privatperson. Den uppgiftslämnande verksamheten har haft kontakt med personen av detta skäl och känner till att denna hemlöshetssituation gäller under mätperioden.
- Situation 5: Barn och unga (18 år eller yngre) som av olika skäl lever under ”hemlösa förhållanden” utanför familjen. Det innebär att han eller hon befinner sig i en gråzon mellan familjen och vård- och omsorgssystemet. Detta gäller inte barn och ungdomar (18 år eller yngre) som är placerade utanför hemmet av socialtjänsten enligt socialtjänstlagen eller lagen om vård av unga (LVU).

Detta är en bred definition som kan omfatta en rad olika situationer och som är viktig för att kunna utläsa hur hemlösheten ser ut i Sverige idag. Jag är dock i detta arbete också intresserad av att titta närmare på en bredare definition av hemmet som betydelsefaktor i situationen av att vara hemlös. Catherine Robinson (2002:31–32) tar upp en definition myntad av Neil och Fopp år 1992 som beskriver hemlöshet som frånvaron av ett ”hem” i bredast möjliga mening. De definierar hem som bestående av följande egenskaper: besittningsskydd, lämplig fysisk levnadsnivå, sociala relationer, personlig säkerhet, ekonomisk överkomlighet, integritet, kontroll och autonomi, identitet, tillgång, kompatibilitet och lämplighet. Utifrån dessa bedömningsgrunder menar de att hemlöshet finns på ett kontinuum, där den ena änden består av hemmet och den andra extreman består av en levnadssituation som inte uppfyller något av ovanstående kriterier.

Min tolkning av denna definition är att hemlöshet inte endast är en situation som saknar en viss boendestandard, utan också ett resultat av att inte ha tillgång till vissa grundläggande kriterier som står för upplevelsen av stabilitet och välmående. Det är med detta breda synsätt jag vill ta mig an uppgiften att diskutera hemlöshetens möjliga påverkan på psykisk hälsa i denna uppsats.

Begreppet psykisk ohälsa

Att prata om psykisk ohälsa syftar till ett stort område som kan ge utrymme för flera möjliga avgränsningar. När jag i denna uppsats talar jag om psykisk ohälsa åsyftar jag inte några specifika sjukdomar eller tillstånd utan vill försöka greppa en vidare och mer grundlig bild av problemet. RSMH, riksförbundet för social och mental hälsa, skriver på sin hemsida att det till

skillnad från fysiska sjukdomar är svårt att säga exakt varför vissa människor drabbas av psykisk ohälsa (Riksförbundet för social och mental hälsa, 2008). Det kan vara svårt att peka på en tydlig orsak till ohälsa då det mänskliga psyket oavbrutet påverkas av alla omgivningens kringliggande faktorer. I psykiatrisk diagnostik används därmed flera perspektiv, bedömningar görs angående symtom, beteende, personlighetsdrag, psykisk och kroppslig samsjuklighet, påfrestningar samt personens sätt att hantera sin omgivning och olika livsfaktorer (Allgulander, 2008:19). Det kan därmed ses som en komplicerad process som troligen kan innebära både förenklingar och feltolkningar av problemets alla aspekter.

Hemlösa är en grupp med höga siffror av samsjuklighet, dvs. dubbeldiagnoser som bygger på substansberoende och annan psykiatrisk störning (ibid:23). Men jag vill i denna uppsats inte endast prata om de hemlösa som står för vissa tydliga symtom och därför blivit tilldelade en diagnos. Problemet kommer här att hanteras på en mer allmän och grundlig nivå, något jag inte vill benämna sjukdom eller störning då dessa ord lätt kan förknippas med ett mer konkret och fastslaget tillstånd. Jag vill istället i utsträckt mening prata om psykisk ohälsa som en uppkomst vid brist på psykiskt välmående och belastningsbalans inom individen. Både Lazarus och Antonovsky använder ordet ”stressor” vilket definieras som ”en stimulus som frestar på eller överskrider systemets resurser” (Antonovsky, 2005:177). Varpå stressorn även kräver ett bemötande av individen som kan komma att variera beroende på hur stressen tolkas och vilka resurser individen upplever sig ha för att hantera dessa utomstående krav.

Fenomenet stress kan förklaras som en företeelse som utifrån miljöpåverkan kan rubba individens jämviktförhållande, överbelasta systemet och ge upphov till mentala och fysiologiska reaktioner (Allgulander, 2008:40). Jag kommer under uppsatsen att låta termerna stress och stressorer ingå i beskrivningen av de påfrestningar hemlöshet kan innebära. Jag väljer att använda ordet stress dels för att det är ett centralt begrepp i mina båda teorier, men även för att det kan ses som själva grundkomponenten i en möjlig inverkan på psykisk stabilitet. Stress behandlas här som en central faktor, något som kan ge upphov till processer som påverkar individens välmående.

Stressens innebörd och individens stresstålighet kan ses som en personlig upplevelse styrd av ett kontinuerligt växelspel mellan individuella faktorer och miljöpåverkan. Det är detta förhållande som kommer att hanteras i denna uppsats, hur miljöbetingade påfrestningar kan inverka på individens psykiska välmående och ge upphov till psykisk ohälsa genom stress och överbelastning, något som kan leda till allt från ångest och depressiva symtom till personlighetsstörningar och posttraumatiskt stressyndrom.

3 Tidigare forskning

I detta kapitel redogör jag för nationella undersökningar men även för viss internationell forskning som gjorts på området. Då denna studie inte specifikt behandlar hemlöshet i en svensk kontext, utan strävar efter att studera situationen ur ett mer allmänt perspektiv, har jag valt att presentera både nationella och internationella undersökningar. Jag vill genom detta ge en bredare förståelse för hemlöshetens omfattning och hur situationen kan se ut för hemlösa unga. För detta har jag främst använt mig av Stockholms Stadsmissions rapporter från 2011 och 2012 samt socialstyrelsens senaste mätningar från 2011. Stockholms Stadsmissions rapport från 2011 gjordes med speciellt fokus på unga i hemlöshet, denna rapport består av kapitel skrivna av professor Hans Swärd, docent Yvonne Sjöblom samt Stockholms Stadsmissions presentation av egna erfarenheter av sitt arbete med hemlösa unga.

3.1 Hemlöshet i Sverige

Forskning och kunskapsbildning kring hemlöshet har av tradition haft låg prioritet i Sverige. Efterkrigstidens bostadspolitiska mål gick ut på att alla skulle erhålla en bostad av hög kvalitet till skäliga kostnader. Detta i samband med välfärdspolitikens mål om att säkra landets befolkning trygghet och stöd för att inte hamna på gatan, skulle avskaffa bostadsnöden och förhindra hemlöshet (Runquist & Swärd, 2000:15). Dessa välfärdsmål bidrog då till uppfattningen om hemlösheten som ett försvinnande problem och därmed som ett ointressant forskningsområde.

När det gäller studier berörande barn och unga i hemlöshet visar sig dessa vara få, något som troligen grundar sig i att hemlöshet bland dessa grupper setts som ett ytterst marginellt problem i Sverige under de senaste femtio åren (Stockholms Stadsmission, 2011:16). Stockholms Stadsmission menar dock i sin rapport från 2011 att unga som lever i hemlöshet är ett växande problem i Sverige och att de nu allt oftare möter unga som saknar bostad och stabila sociala nätverk.

3.1.1 Hemlöshet i statistiken

Hemlöshet är av olika anledningar ett mycket svårundersökt område som troligen rymmer en stor andel dold hemlöshet (Stockholms stadsmission, 2012:8-9) Siffror och statistik kan variera beroende på hur begreppet hemlöshet definieras och vilka människor det innefattar. Det finns även vissa grupper som inte fångas upp av den officiella hemlöshetsstatistiken, exempelvis papperslösa, asylsökande och människor som lever i osäkra bostadsförhållanden

(ibid.). Ett annat problem är att de nationella kartläggningar som genomförs av Socialstyrelsen bygger på tvärsnittsmätningar. Denna metod innebär att den mäter antalet personer som befinner sig i hemlöshet en viss vecka på året och anger därmed endast något om de som lever i hemlöshet vid just den veckan. Ur mätningarna kan till exempel inte utläsas hur många som finns i gruppen hemlösa under ett helt år. Det är också troligare att dessa mätningar i större utsträckning fångar upp de som befinner sig i långvarig hemlöshet, medan de personer som är hemlösa under en kortare period inte kommer med i räkningen (Stockholms Stadsmission, 2011:10).

3.1.2 Socialstyrelsens mätningar

Socialstyrelsen har hittills gjort fyra nationella mätningar av hemlösheten i Sverige. Vid den första kartläggningen 1993 var antalet hemlösa 9 903, 1999 var antalet 8 440, 2005 var antalet 17 789 och vid den sista mätningen 2011 var antalet hemlösa i Sverige 34 000. Dessa siffror är dock inte jämförbara då det varje gång har gjorts förändringar i definitionen av vem som skall räknas som hemlös (Stockholms Stadsmission 2011:9). Den senaste mätningen genomfördes under en vecka i maj 2011 då mätningssenkäten skickades ut till de myndigheter och frivilligorganisationer som kan tänkas få kontakt med hemlösa i landets kommuner. Vid denna undersökning användes socialstyrelsens nya definition av hemlöshet (se kapitel ”2.1 begreppet hemlöshet”) som i vissa anseenden skiljer sig från definitionen som användes vid mätningen 2005. Även om det finns vissa faktorer som försvårar jämförelsen framgår det genom kartläggningen att hemlösheten har ökat i alla hemlöshetsituationer sedan mätningen 2005. Av de inrapporterade hemlösa befann sig cirka 4 500 personer i akut hemlöshet, 5 600 personer befann sig på institution/kategoriöende, 13 900 personer bodde i långsiktiga boendelösningar (den sekundära bostadsmarknaden) och 6 800 personer i eget ordnat, kortsiktigt boende (Socialstyrelsen, 2011:9).

Under denna senaste mätning genomfördes socialstyrelsens första försök av att kartlägga antalet hemlösa barn och ungdomar (18 år eller yngre) som befinner sig i gråzonen mellan familjens och samhällets omsorg. Under mätveckan inrapporterades ca 400 barn och unga varav ca 54 procent hade varit utan ett hem i över fyra månader. Den vanligaste boendeformen visade sig vara hos vänner och bekanta och knappt 35 procent bodde i träningslägenheter eller liknande. Den vanligaste anledningen (62 procent) till hemlösheten inom denna grupp var konflikt i familjen (ibid:44-45).

När det gäller unga vuxna (18-26 år) var dessa ca 7000 individer, 21 procent av hela gruppen. Av dessa 59 procent män och 41 procent kvinnor uppgavs 32 procent vara

födda i Sverige. Den vanligaste boendeformen var inneboende eller kortvariga andrahandskontrakt (36 procent) medan den akuta hemlösheten för denna grupp låg på 8 procent. Cirka en tredjedel av de unga vuxna hade missbruks- eller beroendeproblematik och ungefär lika många psykisk ohälsa. Gällande orsak till hemlöshet angav de flesta att de inte godkänts på den ordinarie bostadsmarknaden. För ca 40 procent var den främsta orsaken konflikter, skilsmässa eller våld inom familjen (ibid:42).

Barn och unga är en svår fångad grupp i den nationella statistiken då det är svårt att få in tillförlitliga uppgifter om dem (Stockholms Stadsmission, 2011:10). De som inte är folkbokförda eller har uppehållstillstånd i landet räknas inte in i socialstyrelsens definition. Unga som kastas ut eller rymmer från sina hem fångas inte heller upp om de inte själva tar kontakt och söker hjälp hos socialtjänsten, ett steg som många unga, enligt Stockholms Stadsmission, drar sig från att ta (ibid:30).

3.1.3 Regeringens hemlöshetsstrategi 2007-2009

År 2007 beslutade regeringen om en strategi som skulle skapa struktur åt arbetet mot hemlöshet under rubriken ”Hemlöshet – Många ansikten, mångas ansvar – en strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarkanden”. Strategin bestod av följande fyra mål:

1. Alla ska vara garanterade tak över huvudet och erbjudas fortsatta samordnade insatser utifrån individuella behov.
2. Antalet kvinnor respektive män som är intagna eller inskrivna på kriminalvårdsanstalt, behandlingsenhet, har stödboende eller vistas på hem för vård eller boende (HVB) och inte har ordnad bostad inför utskrivning ska minska.
3. Inträde på den ordinarie bostadsmarknaden ska underlättas för kvinnor respektive män som befinner sig i boendetrappor, träningslägenheter eller andra former av boenden som tillhandahålls av socialtjänsten eller andra aktörer.
4. Antalet vräkningar ska minska och inga barn ska vräkas.

Arbetet leddes av socialstyrelsen i samråd med berörda myndigheter och Sveriges kommuner och landsting, den mest omfattande insatsen var att ge ekonomiskt stöd till lokalt utvecklingsarbete (Socialstyrelsen, 2010:7).

Strategin omfattade perioden 2007-2009 och det har sedan dess inte skett några fler omfattande initiativ på nationell nivå när det gäller bekämpning av hemlösheten. Regeringsuppdraget utvärderades av socialhögskolan vid Lunds universitet mellan 2008 och

2011. 23 projekt i 16 kommuner utvärderades. Utvärderarna visar på att projektet har kunnat ge stöd till enskilda personer men inte lyckats minska hemlösheten i kommunerna. Inget av projekten var speciellt inriktat mot unga i åldrarna 18-21 år. Den största uppmärksamheten hade riktats mot mål 4, vräkningsförebyggande arbete för barnfamiljer, där det fanns märkbara positiva resultat från flera av projekten. När det gäller de andra tre arbetsområdena var bilden mer bekymmersam då målen endast i begränsad utsträckning uppfyllts för någon enstaka satsning. Kritik riktades också till att det i regel saknades grundliga strategier och mål för hur man inom kommunerna skulle komma till rätta med problemen (Denvall m.fl. 2011:8–11). Stockholms Stadsmission (2011:32) menar att regeringens strategi till stor del gått ut på att sprida kunskap om evidensbaserad praktik men att den utöver detta inte har bidragit med några större förbättringar för människor i hemlöshet.

3.1.4 Unga i hemlöshet

I den svenska litteraturen används begreppen barn och ungdomar när det talas om personer mellan 0 och 18 år, för gruppen 20 till 25 år används benämningen unga vuxna. I det internationella material jag har använt mig av kallas den studerade gruppen ofta för ”homeless youth” eller ”homeless young adults”, vilket i alla texter har inbegripit olika åldersspann, oftast 15 till 25 år. I denna uppsats skall jag skriva om individer i hemlöshet som befinner sig i åldrarna 14 till 26 och jag har valt att benämna denna grupp ”hemlösa unga”.

I Sverige finns det endast några få studier som direkt berör området hemlösa barn och unga. I en studie från 2002 framkom det av socialsekreterares beskrivningar att ungdomar med invandrarbakgrund var överrepresenterade i gruppen hemlösa ungdomar och att det var dubbelt så vanligt att se flickor som rymt och kastats ut från hemmet än pojkar.

Familjebakgrunderna utmärktes i denna studie av relationsproblem och en hög konfliktnivå. I en annan studie från 2009 undersöktes vid 18 gymnasieskolor andelen ungdomar under 21 år som hade erfarenhet av att rymma eller bli utkastade hemifrån. Studien visade på att 11 procent av ungdomarna hade dessa typer av erfarenheter, av dessa hade 24 procent varit med om fyra eller fler uppbrott från familjen. Även denna studie visade att den vanligaste orsaken till rymning och utkastning var konflikter i hemmiljön. För mer än hälften av ungdomarna handlade uppbrotten om en flykt från ett hem där de inte accepterades och som präglades av negativa relationer med psykisk och fysisk misshandel (Stockholms Stadsmission, 2011:21–23).

Stockholms Stadsmission påpekar en ökad ekonomistyrning där budgetramar styr insatser snarare än individens behov och rättigheter. De menar även på att insatser för hemlösa fortfarande i stor utsträckning bygger på boendetrappor där man gradvis bör kvalificeras för en mer självständig och långsiktig boendelösning (ibid:33). I rapporten från 2011 tas hemlösa unga upp som en växande och mycket utsatt grupp som också troligen rymmer en stor del dold hemlöshet. Många unga upplever hinder i processen av att få hjälp från det offentliga och vissa tar inte ens steget för att söka stöd. Många av dem har negativa erfarenheter av myndigheter och andra figurer i vuxenvärlden och litar därmed inte på vuxnas förmåga och vilja att hjälpa dem. I den senaste rapporten från 2012 visas det dock med mer positiva siffror att antalet hemlösa unga vuxna (20-25 år) håller på att minska i Stockholm, från 314 personer 2010 till 256 personer 2012 (Stockholms Stadsmission, 2012:14).

3.2 Internationell forskning

Hemlösheten har på senare år blivit allt mer uppmärksammat som ett växande socialt problem och tar allt större plats även som forskningsområde. När det gäller internationell forskning är även hemlösa barn och unga ett område med brett utbud av studier där focus under 2000-talet till stor del legat på dessa ungas fysiska och mentala hälsa (Kidd & Carrol, 2007:283). Den amerikanska forskningen har tydligt visat på våld och övergrepp under uppväxten som en vanligt förekommande faktor för de barn och unga som rymmer eller blir utkastade hemifrån. Upplevelsen av våld, missbruk, sexuella övergrepp och sviktande omsorg från föräldrarnas sida före rymning har visat sig vara en mycket vanlig förekomst bland tillfrågade hemlösa unga. Forskarna menar att rymning och hemlöshet i denna tidiga ålder ger omfattande konsekvenser på ungdomens vidare socialisering i samhället (Stockholms Stadsmission, 2011:24). Ett annat focusområde som växt sig allt större är studier som behandlar de ungas sätt att hantera hemlöshetens påfrestningar genom olika copingstrategier (Kolar m.fl 2012:744). Något som lett till ett fastställande av existerande samband mellan copingstrategier, psykisk hälsa och beteenderesultat (Kidd & Carrol, 2007:291–293).

En stor enkätundersökning i 124 skolor i Storbritannien 1999 studerade också fenomenet av barn och unga som rymmer eller blir utkastade hemifrån. Det visade sig att 11 procent av alla ungdomar under 16 år hade dessa erfarenheter, samma resultat som den tidigare nämnda svenska studien fick 2009. Även här pekade en majoritet, 80 procent, på problem i hemmiljön som den främsta orsaken till rymning (Stockholms Stadsmission, 2011:24).

3.3 Bostad först

En tämligen ny strategi i bemötandet av hemlöshetsfrågan är ”bostad först”, eller ”housing first” som är den internationella betäckningen. Tanken bakom denna modell är att en egen och trygg bostad bör vara det första steget i processen av att ta sig ur hemlöshet, vilket givit form till ett projekt som erbjuder fast bostad och låga krav på individen. Utredningar som bl.a. gjorts i USA pekar på stora fördelar och framgångsrika tidigare försök. I Sverige drivs nu pilotprojekt av ”bostad först” i Stockholm och i Helsingborg medan det i Göteborg drivs ett projekt som till stora delar inspirerats av denna modell (Stockholms Stadmission, 2012:14–15). Istället för att låta den hemlöse genomgå en boendetrappa gör man inom Bostad först-projektet tvärtom: först får personen en egen bostad, sen andra hjälpinsatser.

Projektet i Helsingborg går ut på att den hemlöse direkt får en egen lägenhet med hyreskontrakt, utan att först behöva slussas runt mellan andra tillfälliga boendelösningar (Helsingborgs stad, 2013). Den boende får stöd av ett Bostad först-team som även samverkar med personer runtomkring, som exempelvis socialsekreterare, psykiatri, föreningar samt familj och vänner. När den hemlöse då inte längre är hemlös lägger denne tillsammans med Bostad först-teamet upp en handlingsplan, där de kommer överrens om hur stödet i boendet ska fungera. Det finns även en mötesplats för de som deltar i Bostad först-projektet, en plats för samvaro som bl.a. erbjuder aktiviteter och föreläsningar. Denna träffpunkt finns till för att förebygga ensamhet men även för att fungera som en brobyggare ut till resten av samhället. Efter projektets två första år bodde 14 av 17 deltagare kvar i sina lägenheter. Genom intervjuer har de boende också framfört att den nya livssituationen bidragit med förbättringar även inom andra viktiga livsområden som exempelvis alkohol- och droganvändning, sociala relationer, hälsa och sysselsättning (ibid).

4 Teoretiska utgångspunkter

Jag har till denna uppsats valt att utgå från två teorier, Antonovskys teori om ”känsla om sammanhang (KASAM)” och Lazarus coping-teori. Lazarus och Antonovskys teorier relaterar till varandra men går också isär i vissa perspektiv och använder sig av olika definitioner på somliga termer. De talar båda om påfrestande situationer och människors olika strategier för att hantera dessa utifrån befintliga resurser. De talar även om konsekvenser som dessa strategier kan innebära för individen. De är två teorier som behandlar samma teman och kompletterar varandra väl i en förklaring kring individens hantering av omgivningen och dess konsekvenser för personens välmående. Därmed vill jag använda dem i relation till denna

diskussion om psykisk ohälsa hos en grupp individer utsatta för en påfrestande omgivning såsom hemlöshetsmiljön.

4.1 Antonovskys teori om känsla av sammanhang

Aaron Antonovsky, professor i medicinsk sociologi, publicerade 1979 det han kallade för den salutogenetiska modellen (Antonovsky, 2005:15–17). Tanken bakom denna modell uppkom genom en studie som innefattade överlevande kvinnor som suttit i koncentrationsläger under andra världskriget. Antonovsky kunde i denna grupp med kvinnor iaktta en förvånansvärt hög procentsiffra som representerade tillfredsställande psykisk hälsa. Han blev därefter intresserad av att ta reda på vad det är som gör att vissa människor kan genomgå livsperioder med hög stressbelastning och ändå ta sig vidare med god psykisk hälsa. Som en förklaring på detta myntades begreppet *känsla av sammanhang* (KASAM; Känsla Av SAMmanhang). Han menade att vi människor har högre eller lägre utvecklade motståndsresurser som hjälper oss att bekämpa de påfrestande situationer (stressorer) vi utsätts för. En individ föds in i ett liv som redan innefattar vissa resurser och brister, dessa visas i form av exempelvis kulturella, ekonomiska och sociala förhållanden. Genom erfarenheter under uppväxten utvecklas de motståndsresurser och motståndsbrister (jagstyrka, kulturell stabilitet osv.) som placerar individen på ett kontinuum. Desto högre placering på detta kontinuum desto större är sannolikheten att personen kommer att genomgå de livserfarenheter som leder till en stark KASAM (ibid:57). Detta grundar sig i att hanteringen av livets stressorer ter sig annorlunda beroende på var personen befinner sig på kontinuumet, ju starkare KASAM desto troligare är det att stressorn tolkas som något begripligt och hanterbart, vilket startar en mobilisering av resurser för att lösa problemet.

KASAM's tre centrala komponenter är begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet, höga värden på dessa komponenter medför en stark KASAM. Det handlar följaktligen om till vilken grad personen uppfattar livet och sin omgivning som begriplig, hanterbar och meningsfull. Enligt Antonovsky har en person med starkt själv och fast identitet en stark känsla av sammanhang (ibid:53-55). Följaktligen har en person med svagt själv och svag identitet en svag känsla av sammanhang. Denna sistnämnda person har med andra ord svårare att begripa, hantera och finna mening i sitt liv och löper därmed en större risk av att utveckla psykisk ohälsa.

4.2 Lazarus coping-teori

Hanteringen av stressorer är något som även kopplas till Richard S. Lazarus coping-teori. Coping definierar Lazarus själv som ”*ständigt föränderliga kognitiva och beteendemässiga ansträngningar för att hantera specifika externa och/eller interna krav som bedöms som påfrestande eller överskrider personens resurser*” (Lazarus & Folkman, 1984:141). Han menar att vi kontinuerligt gör kognitiva bedömningar och kategoriserar de stimulus vi möts av utifrån möjliga konsekvenser för vårt välmående. Det särskiljs i coping-teorin på tre olika bedömningssteg, primär bedömning, sekundär bedömning och åter-bedömning.

Primär bedömning är den kategoriseringen som först görs i mötet med stimuli, det kan här bedömas som irrelevant, godartat eller stressande. Om stimulus värderas som irrelevant för personens välmående krävs ingen form av investering från personens sida. Godartade stimuli karakteriseras av behagliga känslor som kärlek och lycka, men kan även generera skuld och ångest för de som tror att välmående förr eller senare måste betalas med att må dåligt. Om stimulus karaktär däremot bedöms som stressande krävs att personen mobiliserar sina copingresurser och agerar för att motverka skadan som hotar dennes välmående (ibid:32-33). Om stimulus därmed bedöms vara en stressor och kräver en coping-respons görs därefter en andra bedömning där individen värderar den egna förmågan att hantera situationen, detta kallas sekundär bedömning. I denna utvärderande process bedöms tillgängliga copingresurser och sannolikheten av att de kan användas och utfalla i önskat resultat (ibid:35). Åter-bedömning innebär en förändrad bedömning som uppstår efter tillkomsten av ny information från omgivningen eller personens egna reaktioner som antingen förstärker eller försvagar pressen/stressen (ibid:38).

Primär och sekundär bedömning interagerar med varandra och formar på så vis graden av stress och styrkan i den känslomässiga reaktionen. Om individen bedömer sig själv som icke kapabel till att hantera situationen utlöses en stressrespons. Tron om att kunna eller inte kunna hantera dessa stressande situationer påverkas till stor del av faktorer inom individen, t.ex. den egna självbilden.

I boken Stress, appraisal and coping (Lazarus & Folkman, 1984) beskrivs två olika funktioner som coping kan spela i samband med mötet av ett stressframkallande problem, dessa kallas problemfokuserad coping och emotionsfokuserad coping. Problemfokuserad coping riktas mot att hantera eller förändra det problem som skapar stressen, det görs med andra ord en bedömning av att individen besitter resurser som kan påverka den hotande miljön. Emotionsfokuserad coping är riktad mot att istället hantera de

känslomässiga reaktioner som uppstår utifrån situationen. Denna form av coping sker troligen efter en bedömning av att det inte går att påverka eller förändra det hotande problemet (ibid:150).

5 Metod och material

5.1 Val av metod och tillvägagångssätt

I en ansats till att besvara mina frågeställningar valde jag att göra en litteraturstudie genom att använda mig av kvalitativ innehållsanalys. Innehållsanalysen är en metod som har sina rötter i den kvantitativa forskningen men som nu även används flitigt i kvalitativa undersökningar. Till skillnad från kvantitativ innehållsanalys, där vikten ligger på att få en bild av det påtagliga innehållet i det som studeras, söker kvalitativ innehållsanalys istället att tolka innehållet (Bryman, 2011:505). Det innebär således ett sökande efter bakomliggande teman och innebörder i textmaterialet som bearbetas och tolkas av forskaren. Det innehåll som framkommer genom tolkning av dessa underliggande innebörder kallas även för ”latent innehåll” (ibid:282).

Anledningen till att jag valt att använda mig av denna metod är att jag ser den som det bästa alternativet för att kunna ge svar till mina frågeställningar. Detta med tanke på att jag valde bort möjligheten av att göra egna intervjuer där jag själv hade kunnat formulera frågor för att samla in det material jag behöver. Beslutet av att inte intervjua människor berörda av ämnet till denna uppsats togs framförallt av etiska skäl. Det skulle för mig inte kännas berättigat att ”jaga runt” efter hemlösa på gatorna för att be dem ställa upp på intervjuer, speciellt inte när det gäller ett projekt i denna begränsade storlek och tidsomfattning. Jag valde istället att göra en litteraturstudie där materialet som studeras består av undersökningar och intervjuer som gjorts med hemlösa unga. Jag ville ha möjlighet att gå igenom redan genomförda studier för att utifrån mitt perspektiv tolka dess innehåll och kunna ge form till ett sammanhang som besvarar mina frågeställningar. Med en innehållsanalys har jag kunnat studera materialet för att återge en bild av hemmets betydelse och möjliga följder av hemlöshet, detta genom att analysera och tolka innebörden i materialet med hjälp av mina teoretiska glasögon.

Bryman (ibid:505) upplyser om Altheides modell av denna metod som kallas etnografisk innehållsanalys (ECA). Etnografi är en alternativ beteckning för kvalitativ metod som börjat användas under senare år (Ahrne & Svensson, 2011:11). För att koda och tolka materialet, vid användningen av ECA, skapas till en början ett fåtal kategorier som

tillsammans utformar ett schema för insamlingen av data från texterna. Denna kvalitativa modell av innehållsanalys ger dock möjlighet till att skapa nya kategorier och omarbete schemat under analysens gång (jag går närmare in på stegen i bearbetningen av materialet under kapitel ”6 Tillvägagångssätt vid analys”). Det finns därmed en större flexibilitet och rotation mellan begreppsbildning, datainsamling, analys och tolkning än vad som brukar ses i en kvantitativ innehållsanalys.

5.2 Urval

Till min litteraturstudie har jag valt ut texter som direkt berör det område jag studerar och utgått från kriterier som gör att mina frågeställningar kan besvaras, jag har med andra ord gjort ett målinriktat urval (Bryman, 2011:350).

Jag har valt att begränsa mitt urval till att fokusera på hemlösa unga.

Anledningen till att detta är en intressant grupp att undersöka är att det under dessa åldrar, enligt Antonovsky (1987:162), sker utvecklingar som kommer att vara avgörande för personens framtida hälsa och livssyn. Det provas och lärs, och på så vis utvecklas strategier för att hantera livets påfrestningar. Att bli hemlös i tidig ålder och att därmed konfronteras med alla påfrestningar denna situation innebär, bör med andra ord kunna bidra med signifikanta konsekvenser för utvecklingen av personens KASAM och register av coping-mekanismer som sedan ska brukas under resten av livet.

Jag tänkte till en början använda mig av endast kvalitativa studier då jag genom dessa har möjlighet att ta del av människors uttalanden och förklaringar. Jag insåg sedan att det även kunde vara intressant att ta med en kvantitativ studie för att se vilka resultat som kan tillkomma genom annorlunda undersökningsmetoder. Jag har därmed valt ut fem internationella studier att undersöka, en kvantitativ och fyra kvalitativa studier. De är alla genomförda med hemlösa unga inom åldersspannet 14-26 år och berör på ett eller fler sätt uppsatsens centrala teman, det vill säga; hemmets betydelse för hemlösa unga, konsekvenser av hemlöshet och eventuella reaktioner som följer på dessa. En närmare beskrivning av studierna kommer under kapitel ”7 Resultat och analys”.

5.2.1 Empirisökning

Bryman (ibid:285-286) menar att det ingår flera faser i processen av att skapa ett urval för en analys, två av de faser han nämner är; val av källor och val av tidsperiod. Med tanke på att det som studeras är ett universellt fenomen, ansåg jag det inte nödvändigt att till en början

avgränsa urvalet till ett visst land eller en viss kultur. Jag har därmed letat mig fram bland studier på olika språk för att hitta material som kan bidra till att besvara mina frågeställningar. Studierna som jag slutligen valt att använda mig av är genomförda i Sydney, Kalifornien, Toronto, Vancouver och New York som alla är städer med höga siffror av hemlösa unga. När det gäller tidsaspekten ville jag inte heller nödvändigtvis avgränsa materialet till en viss tidsperiod. Detta på grund av att intresset i studien ligger i att studera allmänna mänskliga reaktioner, vilka enligt min mening inte bör uppvisa några drastiska skillnader för att de studeras med några tiotal års mellanrum.

Jag har i sökandet av min empiri gått genom Lunds Universitets hemsida och använt mig av databaserna LUBsearch och SocINDEX. Detta resulterade i fem vetenskapliga artiklar som bygger på studier genomförda med hemlösa unga. En av dem är en kvantitativ studie i form av en tvärsnittsstudie och de fyra andra är kvalitativa studier genomförda med hjälp av semistrukturerade intervjuer. I sökandet av artiklarna har jag använt mig av sökord som ”homeless youth”, ”coping”, ”belonging” och ”mental health”.

5.3 Metodens förtjänster och begränsningar

Något som kan vara fördelaktigt med en kvalitativ innehållsanalys är den tidigare nämnda rörligheten som finns mellan kodning och tolkning av data. Materialet analyseras med andra ord i takt med att det kodas vilket kan bidra till nya infallsvinklar och därmed nya koder. Detta kan mildra upplevelsen av att slutligen drunkna i data då både kodning och analys pågår i takt med datainsamlingens gång. (Bryman, 2011:523–525).

En vanligt förekommande kritik när det gäller kodning i kvalitativ forskning är att kontexten kan försvinna när stycken plockas ut från sitt sammanhang i originaltexten (Ibid:526). Den sociala kontext där materialet skapats, vilket ses som ett mycket viktigt förhållande i kvalitativ innehållsanalys, riskerar därmed att gå förlorad.

5.4 Metodens tillförlitlighet

Krav på validitet och reliabilitet väger tungt när det gäller att få en bild av kvaliteten i kvantitativ forskning. Begreppens relevans tenderar dock att diskuteras i kvalitativa forskningssammanhang (Bryman, 2011:351). Diskussionen rörande i vilken utsträckning idéerna om reliabilitet och validitet ska accepteras eller ej har till stor del att göra med huruvida ett realistiskt synsätt antas eller förkastas. Den realistiska uppfattningen utgår ifrån att det är möjligt för kvalitativa forskare att fånga den sociala verkligheten, vilket skulle

innebära att begreppen validitet och reliabilitet kan vara tillämpbara (ibid:350). ”Anti-realismen” menar däremot att verkligheten inte kan fångas genom denna typ av forskning, och att dessa tillförlitlighetsbegrepp därmed inte hör hemma i dessa sammanhang.

Om verkligheten kan eller inte kan fångas genom den typ av studie jag här har genomfört är upp till var och en att avgöra. I denna undersökning har jag tolkat och diskuterat ett material med hjälp av mina teorier för att komma fram till resultat. Att göra en tolkning innebär givetvis att resultaten som framkommer påverkas av den kunskap och förståelse jag bär med mig och kan använda mig av. Det står klart att jag inte kan utlova en objektiv verklighet utifrån en egen tolkning av ett antal kvalitativa studier. Det är därmed upp till var och en att bestämma den mängd tillförlitlighet mina slutsatser förtjänar.

Då den kvalitativa samhällsvetenskapen inte har sitt intresse i att mäta verkligheten på samma sätt som kvantitativ forskning, och därmed inte kan skapa tillförlitlighet genom mätninginstrument, bör forskare inom denna typ av vetenskap hitta andra sätt att skapa trovärdighet. En möjlighet är att ge sin forskningstext transparens, dvs. genomskinlighet. Detta innebär att vara öppen och tydligt beskriva forskningsprocessen så att läsaren kan ta del av författarens tankar och resonemang (Ahrne & Svensson, 2011:27). Genom att få tillgång till författarens tankar och argument för tolkningsprocessen får läsaren möjlighet till att själv avgöra hur mycket trovärdighet och vikt som bör läggas på forskningens resultat. Jag anser detta vara en viktig aspekt när det handlar om kvalitativ forskning då jag inte kan redovisa mina resultat genom siffror och tabeller, istället är jag beroende av att läsaren förlitar sig på det jag beskriver och påstår mig ha genomfört. Jag kommer därför i uppsatsen att redogöra för mina förståelser och överväganden under analysprocessen för att göra det möjligt för läsaren att sätta sig in i mina resonemang.

5.5 Etiska överväganden

Balansen en forskare kan vilja åstadkomma genom att medvetligöra och hantera sin förståelse kan ses som minst sagt problematisk. Ska forskaren ignorera sin förståelse och istället utgå från teori? Men om han/hon är utbildad och insocialiserad i forskarvärden är inte då också teori en del av forskarens förståelse? Aspers (2011) menar att förståelse kan få oss att missa viktiga pusselbitar i den miljö som studeras samtidigt som den också är en nödvändig och oundviklig del i att nå förståelse. Det talas ofta om hur den egna påverkan i forskningsmiljön eller på forskningsobjektet bör minimeras för att på så vis kunna få en så objektiv bild som möjligt av befintlig data. I mitt fall skulle detta innebära att inta en neutral

roll och inte låta mina egna förhållningssätt och perspektiv inverka på min insamling och tolkning av textmaterial. Man kan fråga sig om det ens är möjligt att vara helt neutral i relation till sin undersökning och om distans verkligen är nyckeln till bra forskning. Ahrne och Svensson (2011) menar att *”Just möjligheten att inta olika perspektiv och på så vis beskriva samhället på olika sätt är en förutsättning för samhällsvetenskaplig forskning som försöker ta samhällets komplexitet på allvar”*.

Mina perspektiv på människor och samhälle inverkar naturligtvis till viss del på uppsatsens uppbyggnad och genomförande. Som jag tidigare nämnt har jag för avsikt att vara öppen och redogöra för mina perspektiv och förståelser.

Vetenskapsrådet (2009) menar att samhällets medlemmar har rätt till skydd mot otillbörlig insyn, kränkning och att utsättas för psykisk eller fysisk skada i samband med humanistisk- och samhällsvetenskaplig forskning. Detta krav på skydd kallas individskyddskravet och ska fungera som utgångspunkt för forskningsetiska överväganden. Individskyddskravet kan delas upp i fyra forskningsetiska principer som kallas informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Då mitt fokus i denna uppsats ligger på innehållet i offentligt publicerat material är dessa fyra etiska principer för min del inte aktuella.

6 Tillvägagångssätt vid analys

Mitt material består av vetenskapliga artiklar som behandlar studier, mestadels intervjuprojekt, gjorda med hemlösa som skall tolkas med hjälp av kvalitativ innehållsanalys. Jag hade till avsikt att vara systematisk men inte rigid i min kodning och valde därför att använda mig av de steg som beskrivs i Altheides etnografiska innehållsanalys (Bryman, 2011:505–506).

- Första steget är formulering av problem och forskningsfråga.
- Efter insamlingen av dokument bör forskaren göra sig bekant med den kontext i vilken dokumenten har skapats.
- Efter detta gör forskaren sig bekant med ett mindre antal dokument och genererar ett antal kategorier som kan styra insamlingen av data. Det utarbetas därmed ett schema till datainsamlingen genom de kategorier som formulerats.
- Sedan prövas schemat genom att det tillämpas vid insamling av data från utvalda dokument.
- Schemat omarbetas och förbättras med val av ytterligare kategorier.

Med detta gjort kan schemat användas för insamling av data från dokumenten.

Kategorierna jag använt mig av vid kodningen har jag format utifrån undersökningens centrala teman och frågeställningar. Jag lät till en början dessa kategorier styra undersökningen men lämnade även utrymme till nya kategorier och variabler som jag förväntade mig skulle uppdagas under arbetets gång. Jag började med att koda två studier och hade då till en början fem kategorier. Under genomgången av dessa texter modifierades två av kategorierna och två nya tillkom. Med dessa sju resulterande kategorier upplevde jag det möjligt att få fram användbar data till min analys varpå de användes för att koda resten av materialet. Dessa var:

1. Hemmets betydelse
2. Motståndsresurser
3. Stressframkallande faktorer
4. Reaktionen i samband med stressorer (coping)
5. Historisk livsmiljö (nu och då)
6. Effekter på hälsan
7. Känslor upplevda i samband med hemlöshetsituationen

Dessa kategorier har hjälpt mig att urskilja de ungas erfarenheter av händelser och känslor upplevda i relation till hemlöshet, samt strategier de utvecklat för att hantera vardagen i denna påfrestande livsmiljö. Med stöd av Antovskys KASAM-teori och Lazarus coping-teori har jag sedan kunnat analysera resultaten i relation till hemlösheten som möjlig orsak till psykisk ohälsa.

I kapitel ett behandlas hemmets betydelse och innebörd för hemlösa unga, ett viktigt ämne för att få en förståelse för hur de uppfattar sin situation och påverkas av hemmets frånvaro. Kapitel två tar upp faktorer i hemlöshetsmiljön som ger upphov till stress, de unga förklarar hur dessa stressfaktorer påverkar dem, agerar påfrestande och nedbrytande. I kapitel tre beskrivs vanligt förekommande copingstrategier och vilka effekter dessa kan ha på individen, här ges en förklarande bild av hur hanteringen av stress kan påverka den psykiska hälsan. Det fjärde och sista kapitlet behandlar hemlöshetens möjliga effekter på individens hälsa, med denna situation som en betydande faktor i den unges utveckling.

De sju kategorierna kommer in och återspeglas i analysens olika kapitel. Vissa gör detta med en naturlig koppling, som *hemmets betydelse* till kapitel 7.1, *stressframkallande faktorer* till kapitel 7.2 och *reaktioner i samband med stressorer (coping)* till kapitel 7.3, medan resterande kategorier har tätt sig mer rörliga och dyker upp i fler än ett kapitel.

Då texterna jag använt är skrivna på engelska är citaten som framkommer här i analysen egna översättningar till svenska.

7 Analys

Innan vi går djupare in på analys och resultat vill jag ge en kortfattad presentation av de vetenskapliga artiklar som använts till denna uppsats.

”I Think Home is More than a Building: Young Home(less) People on the Cusp of Home, and Something Else” av Catherine Robinson är skriven utifrån en studie från år 2002. Robinson intervjuade 36 ungdomar mellan 16 och 26 år på tre olika centra och boendeenheter i Sydney. Jag valde denna artikel då den tar upp data angående de ungas uppfattningar kring hemmet som plats och hur de upplever sin situation och sig själva som hemlösa.

”Correlates of Depressive Symptoms Among Homeless Young Adults” av Adeline Nyamathi m.fl. är en tvärsnittstudie (kvanitativ enkätstudie) från 2012 som gjorts med 156 hemlösa unga mellan åldrarna 15 och 25. Genom enkätstudier gjordes mätningar angående droganvändning, socialt stöd, hantering av stressfulla händelser och samband med depressiva symtom. Artikeln är intressant och direkt relaterad till min undersökning då de identifierat samband i depressiv symptomatologi bland unga hemlösa och även studerat hur depressiva symtom är influerade av de coping-strategier ungdomarna använder sig av.

”Coping strategies of street-involved youth: exploring contexts of resilience” av Kat Kolar m.fl. från 2012 baseras på en intervjustudie som genomförts med 10 personer (19-26 år) i Toronto som antingen var hemlösa vid intervjutillfället eller som nyligen hade varit hemlösa. Det som dessa 10 intervjupersoner har gemensamt är att de alla identifierats för att ha gjort positiva förändringar i sina liv som antingen hjälpt dem ur hemlösheten eller i varje fall förbättrat deras situation. Det är därmed en intressant artikel att använda då dessa unga som gått mot positiva utvecklingar här förklarar hur de upplever världen och sina individuella strategier för att hantera hemlösheten.

”Home is where you draw strength and rest: the meanings of home for houseless young people” av Sean A. Kidd och Josh D. Evans är skriven utifrån en kvalitativ studie genomförd i New York, USA och Toronto, Canada år 2011. Studien bygger på 208 ungas berättelser kring deras konstruktion av hem och hemmets betydelse. Ett tema som är direkt relaterat till uppsatsens syfte och frågeställningar.

”*The Walls Were Closing in, and We Were Trapped: A Qualitative Analysis of Street Youth Suicide*” av Sean A. Kidd är baserad på en studie från 2004 som genomförts med semistrukturerade intervjuer fokuserade på temat självmord. 80 unga hemlösa (mellan 15 och 24 år) från gatan och från olika förvaltningar intervjuades i Toronto och i Vancouver, Canada. Det intressanta som framkommer genom dessa intervjuer är berättelser om hur de unga upplever den känslomässiga stress som de relaterar till sin hemlöshetsituation och hur dessa känslor utvecklas och leder dem till självmordstankar/självmordsförsök.

7.1 Hemmets betydelse

Hemmets innebörd för hemlösa unga var en av de faktorer jag särskilt ville behandla i denna studie. Detta speciellt då jag har valt att utgå från en definition som beskriver hemlöshet som en situation som i stort sätt innebär en avsaknad av allt ett hem medför och innefattar (Robinson, 2002:32–33). Betydelsen som hemlösa unga tillskriver ett hem har troligen stor relevans för hur de uppfattar sin situation som kännetecknas av att *inte* involvera ett hem. Vad som karakteriserar ett hem, vilka känslor det ger upphov till och vart det kan hittas är en diskussion som ständigt återkommer i intervjuerna. Även om det inte alltid sker i direkta uttalanden om begreppet ”hem” är detta ändå ett konstant underliggande ämne som många gånger visar sig genom indirekta förklaringar om hemmets betydelse för de ungas välmående.

7.1.1 Vad karaktäriserar ett hem?

Hemmets betydelse är ett ämne som i två av artiklarna behandlas med direkta frågor kring hemmet och dess mening. I resterande tre artiklar ligger studiernas huvudfokus på andra områden men även här framkommer idéer kring vad som definierar ett hem, bl.a. genom uttalanden om vad det innebär att sakna ett hem.

En av studierna visade att ett av de dominerande temana relaterat till begreppet ”hem” var upplevelsen av kontroll. Detta visade sig i uttalanden om kontroll över ett utrymme, genom exempelvis ägande och tillgång till en stabil bostad, men även gällande kontroll i relation till sin omgivning, genom att exempelvis ta sin plats och uppleva självstyrka och trygghet. (Kidd & Evans, 2011:760 -763). Många talade om ett hem som ett utrymme där de kan skapa något för sig själva och gå efter sina egna beslut, två av de intervjuade säger:

”*Ett hem är ett ställe som är mitt, ingen annans regler*” (ibid.).

”Ett hem är där man kan ta hand om sig själv. Känna sig säker och veta att man är ok där man är”(ibid:761).

I denna studie förklarades gatumiljön som konstant obekvämt, oförutsägbart och osäkert, som en plats där de inte välkomnas och där de när som helst kunde bli utslängda från vart de än var (Ibid.). I kontrast till detta associerades hemmet till en upplevelse av kontroll i den egna livsmiljön angående trygghet, integritet, de människor som ingår och en känsla av ägande (ibid:166).

Denna starka längtan efter kontroll, självständighet och integritet kan utifrån deras uttalanden tolkas byggas på en viss frustration skapad ur tidigare erfarenheter de haft med familj och härbergen (Kidd & Evans 2011:760). De talar här om att inte ha tillgång till ett utrymme där de själva får vara med och utarbeta villkoren i utformningen av sina liv. Antonovsky menar att upplevelsen av delaktighet i de områden som inverkar på våra liv är grundläggande för att erhålla en känsla av meningsfullhet. När det är andra som bestämmer kurs, uppgifter och utformar reglerna utan att det spelar någon roll vad vi själva gör eller tycker, reduceras vi till objekt och världen tappar sin mening (Antonovsky, 2005:130). Att inte uppleva delaktighet kan därmed ses som en avgörande aspekt för dessa ungas livssyn och välmående.

Mycket tyder också på att dessa individer ofta lyckas återfå en känsla av hopp och känslomässig stabilitet genom att få hjälp med boende och därmed uppleva sig ha kontroll över sin situation och bostad (Kolar m.fl 2012:753–755).

Trygghet och gemenskap ses också som grundläggande i de ungas uppfattningar av hem. En ung man som lämnat sin hemstad pga. att han där inte blivit accepterad, åker istället till Sydney och slutar upp på ett akutboende för hemlösa. Han anser ändå sig ha hittat sitt ”hem” då han där för första gången kan känna sig trygg med sin identitet.

”En av de säkraste platserna för mig är nog på Oxford street [...] det är en gata som är full med gay-affärer och eftersom att jag är bi, passar jag in... jag känner mig som hemma, jag känner mig säker och beskyddad.” (Robinson, 2002:34)

De pratar om hemmet som en plats där de är säkra, bekväma, där de kan slappna av och känna gemenskap. En plats som är full av mening och tom på motgångar, en miljö där de kan vara sig själva (Robinson, 2002:34–35; Kidd & Evans, 2011:761).

Ett par som bor i en subventionerad hyreslägenhet men inte upplever detta som ett hem, pratar om ett hem som något avlägset som ingår i en normal livsstil, något de inte kan relatera till utifrån sin verklighet (Robinson, 2002:29).

”Ett normalt liv är när man arbetar och kommer hem, man gläder sig för det man har, slappnar av, ser på tv, sover...”

7.1.2 En plats eller en konstruktion

Antonovsky ger i sin bok *Hälsans mysterium* (2005:131) ett exempel på hur hemmafruns självuppfattning påverkas av det faktum att hon är just hemmafru. Han menar att detta är en sysselsättning som till stor del definierar hennes plats i samhället, hennes person och relationen till hennes omgivning. Rollen som hemmafru är således en för betydande aspekt i hennes jagidentitet för att kunna låtsas som att den inte är av betydelse. Denna ofrånkomliga identitetskapande aspekt kan jämföras med att ingå under benämningen hemlös, där hemlös är en kategori som främst karaktäriseras av avsaknaden av ett hem.

Uppfattningen av hem och bristen på allt vad ett hem innebär kan därmed tänkas vara en av de viktigaste komponenterna i hur dessa unga tolkar sin livssituation i relation till sin självbild och livsmening. Detta resonemang förutsätter dock att begreppet ”hem” uppfattas som en fysisk plats som dessa människor inte har tillgång till, vilket också skulle göra dem hemlösa. Väljer man däremot att ge hemmet en mer abstrakt betydelse skulle det mycket väl kunna innebära något som kan finnas och upplevas i andra miljöer än i just ett hus eller en byggnad.

Även om de unga i stort sätt visar sig vara överens om de förhållanden och faktorer som utgör ett hem (vilka nämns i avsnittet ovan), uppvisar de olika förståelser av vart hemmet kan hittas (Kidd & Evans, 2011:760–765).

De som beskriver hemmet som en plats tenderar att göra detta genom skildringar av ägande, stabilitet, privatliv och kontroll över tillgången till detta utrymme. Vissa förklarar det även som något betydelsefullt man bör göra sig förtjänt av, något som kräver ansvar och hårt arbete för att behålla (ibid). Hemmet förklaras av denna grupp ofta ur ett idealistiskt perspektiv, som något de själva aldrig upplevt och något som är raka motsatsen till livet de lever på gatan. Detta inkluderar ofta stöd och stabila relationer. (Kolar m.fl. 2012:750; Kidd, 2004:41). Denna grupp av unga som pratar om hemmet som en plats tenderar att vara relativt nya i sin gatusituation (Kidd & Evans, 2011:767).

Genom studierna framkommer en annan grupp hemlösa unga som i större utsträckning relaterar hemmet till en icke-fast konstruktion. De menar att det är skillnad på att vara hemlös och bostadslös, att ett hem kan finnas var än de upplever välbefinnande, tillhörighet och trygghet. Vissa förklarar att de inte kategoriserar sig själva som hemlösa då de funnit sitt hem på gatan tillsammans med sina vänner (ibid:763-765). Dessa unga hade ofta en längre hemlöshetkarriär bakom sig, vilket kan betyda att de hunnit etablera nödvändiga perspektiv och relationer för att uppleva säkerhet i denna miljö. Många tillhörde subkulturer som motsatte sig samhällets traditionella normer och skapade en viss empowerment genom att konstruera hemmet utifrån gatans förutsättningar. Det fanns emellertid även de som vacklade från denna tro och menade att förståelsen av hemmet förändras över tid och långa perioder på gatan, att de egentligen lurade sig själva och dämpar stressen genom att förena sig med omständigheterna (mer om denna copingstrategi under i avsnitt 7.3.3).

Det är inte heller alla i denna hemkonstruerande grupp som kan förena tanken av ”hem” med deras självuppfattande identitet som hemlösa. Ett exempel är paret jag nämnde ovan, vilka har en lägenhet men som inte kan se detta som ett hem, då deras konstruktion av hem förknippas med en normal livsstil. De förklarar båda att deras närmaste möte med en hemlik miljö, där de känt sig avslappnade och kunnat få en viss kontakt med sig själva, var de erfarenheter de haft i samband med fängelsevistelser;

”...att jag kunde sova helt normalt, att jag inte behövde använda mig av droger för att sova, äta eller kunna gå... Fängelset är bra på ett sätt för att det är rent och man upptäcker andra saker om sig själv, vilken mat man tycker om, lite mer om vem man är” (Robinson, 2002:33).

”Jag började tänka på min hälsa, vad jag åt och inte åt[...] vad man skulle kunna göra av saker, vad man kan göra bättre. Man får alltid en massa planer och känner att man ska genomföra dem alla!” (ibid:34).

7.2 Hemlöshet och stress

Medan hemmet, som vi sett ovan, av dessa unga förklaras utifrån vissa centrala och betydelsefulla egenskaper, förklaras livet som hemlös ofta utifrån dess motsatser. Att vara hemlös och tvungen att bemöta de prövningar som denna livsstil innebär, förklaras av vissa intervjuade unga som en process där man slutligen finner sig själv fast i en situation, med en identitet eller ett beroende man inte kan ta sig ur (Robinson, 2002:29; Kidd & Evans, 2011:38). Vissa beskriver det som en fälla där man gradvis blir neddragen till en position som

är fysiskt och psykiskt stressande och smärtsam. Element inom hemlösheten som dessa unga menar skapar en trappande effekt mot denna position är bl.a. drogberoende, brist på sociala resurser, samhällsstigmatisering/förtryck, dålig fysisk hälsa och den sociala hemlöshetskontexten som inte agerar stödjande för att ta sig ur fällan.

7.2.1 Utsatthet och ensamhet

Att uppleva ett säkert socialt stöd från sin omgivning framkommer som en mycket viktig aspekt för att uthärda och så småningom hitta vägar ut ur hemlösheten (Kolar m.fl. 2012:754–755). Men att kunna stödja sig på stabila nätverk är för dessa unga ingen självklarhet, utan snarare en väldigt begränsad möjlighet (ibid:750). Forskning visar att många av de unga som lever i hemlöshet kommer från konfliktfyllda familjebakgrunder där de under uppväxten har blivit utsatta för olika former av utnyttjande och övergrepp (Kidd & Carroll, 2007:288–291). Då de ofta saknar ett positivt familjestödnätverk och kontakter i övriga samhället söker de stöd och skydd hos andra hemlösa unga. Nyamathi m.fl. (2012:99) pekar i sin studie på forskning som visar att kamratstöd har för vana att reducera stress, men menar samtidigt att dessa gatufamiljer kan utgöra en risk för den unges psykiska hälsa då stödnätverken kan dra den unge djupare in i en destruktiv hemlöshetslivsstil.

I växlande, oberäkneliga och droginfluerade gatumiljöer präglas många gånger dessa nätverk också av ytliga vänskaper som kan ge upphov till starka känslor av ensamhet (Kidd, 2004:40). En ung kvinna förklarar känslan av ensamhet och misstro gentemot sin omgivning på följande vis:

”När man tappar hoppet och är hemma, då finns ens föräldrar där och säger ’...det är ok... skriv bara det här provet igen, du kommer att klara det hur bra som helst för det har du gjort förut!’ Det finns någon annan som säger det till en... Men när man är på gatan finns det ingen som kan säga så. Och även när det finns någon så kan man inte räkna med det, för imorgon kanske de inte är kvar.” (Kolar m.fl. 2012:750)

Känslan av att ”ingen bryr sig om mig” beskrivs som en smärtsam tanke kopplad till känslan av att vara värdelös. Resonemanget lyder; om ingen bryr sig om mig, då är jag inte värd att bry sig om (Nyamathi m.fl. 2012:40; Kolar m.fl. 2012:755).

7.2.2 Droger

Användning av droger är ett vanligt förekommande tema som framställs som en signifikant och avgörande faktor kopplad till hemlöshetmiljön, identitet och känslomässig stress (Nyamathi m.fl. 2012:104; Kidd, 2004:46; Robinson, 2002:29). Det kopplas ofta till att förlora kontrollen över sitt liv och sin identitet, som en genväg till direkt tillfredsställelse men som i längden bidrar till ytterligare mer stress. Många av de unga menar på att identiteten av en beroende missbrukare och känslan av att vara fast ger upphov till känslor av värdelöshet/meningslöshet som också leder dem till hopplöshet (Kidd, 2004:42). Som jag tidigare nämnt menar Antonovsky på att delaktighet lägger grunden för att vi ska kunna uppleva meningsfullhet, som i sin tur är en grundlig komponent för vårt psykiska välmående (Antonovsky, 2005:130). Om vi inte kan vara med och påverka livets gång är det svårt att finna någon mening med vår plats i sammanhanget. Det kan då tänkas att de beskrivna känslorna av att vara beroende eller fast i ett visst mönster ger starka känslor av meningslöshet, genom upplevelsen av att inte kunna påverka utfallet och finna en väg ut. En sjuuttonårig kvinna som var beroende av opiater beskriver denna situation:

”det spelar ingen roll vad jag gör, jag kommer alltid tillbaka till drogerna. Tillbaka till gatorna. Dumpad igen. Det går bara i cirklar, det spelar ingen roll hur många steg man tar framåt, man slutar alltid upp med att ta fler bakåt” (Kidd, 2004:39).

Resultaten i tvärsnittsstudien som genomfördes av Adeline Nyamathi m.fl. (Nyamathi m.fl. 2012:105) visar att användning av droger för de deltagande var relaterat till en högre nivå av depressiva symtom och känslomässig stress (Nyamathi m.fl. 2012:111).

Användning av droger framstod som vanligt förekommande bland de unga som deltog i studien och vanligt var även relationer till och socialt stöd från droganvändare. Av de 156 unga som deltog i studien hade 38,4% sitt primära sociala stöd hos droganvändare medan 6,9 % inte hade något stöd alls. Endast 13,2% menade att de hade sitt sociala stöd hos icke-användare och för den högsta andelen unga (41,5%) var stödet lika fördelat hos användare och icke-användare. Medelvärdet för allvarlighetsgraden på depressiva symtom var rätt mycket högre hos de unga som endast får sitt primära sociala stöd av droganvändare. Det som också är intressant är att detta medelvärde ligger på näst intill samma nivå för de två senast nämnda grupperna (ibid:108). Här kan stödet från icke-användare tolkas som en mycket betydelsefull faktor då det verkar kunna hålla depressionsnivåerna nere för de som har sitt stöd jämt fördelat mellan användare och icke-användare.

Utifrån dessa siffror kan det dels konkluderas att en stor andel unga löper risk för att utveckla allvarliga depressiva symptom utifrån hemlöshetens sociala nätverk, och även hur viktigt det kan vara med socialt stöd som bryter mot denna trend.

7.2.3 Stigma

Också stigma är ett vanligt ämne när det talas om hemlöshetens påfrestande livsmiljö. De hemlösa unga talar om att känna sig annorlunda och odugliga, att inte vara en del av den normala folkmassan och att därför inte bli socialt respekterade (Kidd, 2004:44; Robinson, 2002:29). Att vara hemlös, missbrukare eller prostituerad förklaras av många som identiteter som inte tillskrivs något värde, varken av andra eller av dem själva. Känslor av hopplöshet träder även in genom att de upplever sig vara fast med denna identitet, utan möjligheter till förändring (Kidd, 2004:40).

Stigmatisering och skammen som denna medför handlar inte endast om att bo direkt på gatan utan om att identifiera sig som hemlös och annorlunda. Intervjuer som genomfördes i Sverige 2007 visar hur hemlösa unga som bodde med sina familjer i tillfälliga lägenheter fann miljön och trångboddheten särskilt påfrestande (Stockholms Stadsmission, 2011:17). De skämdes över området och grannskapet, vilket påverkade deras självkänsla och gjorde att de inte berättade för någon om var de boende. Hans Swärd skriver i Hemlös 2011; *”Boendet är basalt, att inte ha något som man kan eller vill kalla sitt hem markerar utanförskap”* (ibid.).

Den tidigare nämnda unga kvinnan, som med sin partner bor i en subventionerad hyreslägenhet, identifierar sig själv fortfarande som hemlös och berättar om hur hon upplever ett stort avstånd mellan sig själv och etablerade människor i samhället:

”som du... du arbetar... vi är en helt annan sorts människa egentligen, fan... om någon knackar på min dörr och ber om en kopp socker så borde det vara möjligt för mig att ge dem det, men jag har inte en kopp med socker för jag går aldrig och handlar. Vi går aldrig och handlar mat eller shoppar kläder, vi går aldrig på bio ...” (Robinson, 2002:29).

De unga beskriver den smärtsamma känslan av att bli stereotypiserade, att tillhöra en grupp som inte respekteras av resten av samhället och att inte bli sedda som kämpande individer som också har något att erbjuda (Kidd, 2004:44). Vi ska här återgå till Antonovskys resonemang kring meningsfullhet och hans exempel om hemmafrun. Som tidigare nämnts är det delaktighet och medbestämmande som lägger grunden för känslan av meningsfullhet,

detta gäller dock endast om vi är delaktiga inom en verksamhet/miljö som är socialt värdesatt (Antonovsky, 2005:131). Även om hemmafrun en gång själv valt att gå in i denna roll, så får hon kontinuerliga upplysningar från samhällets sida om att hennes syssla inte är särskilt mycket värd. Hon har ingen direkt bidragande roll, eller ens ett ”riktigt arbete”, i ett arbetsorienterat samhälle. Det kan här göras en direkt jämförelse med de hemlösa unga som inte känner sig respekterade eller uppskattade i en större samhällskontext. Med en icke värdesatt identitet/syssla kommer deras livserfarenheter inte att upplevas som meningsfulla och inte heller bidra till att stärka deras KASAM.

Det finns de som slår tillbaka mot detta förtryck genom att omvända kontrollen och skapa ett eget nytt förhållande till omvärlden. Ett exempel på detta är de tidigare nämnda hemlösa unga som konstruerade betydelsen av ”hem” utifrån gatans förutsättningar och därmed bröt mot den upplevda stigmatiseringen genom att inte se sig själva som hemlösa (Kidd & Evans, 2011:763–765). Det kan tänkas att dessa individer trots allt finner meningsfullhet genom att ingå i en annorlunda världskonstruktion. Antonovsky menar på att detta i vissa fall mycket väl kan räcka för att få en känsla av meningsfullhet, att personens roll värdesätts inom en viss subkultur, men social uppskattning måste finnas (Antonovsky, 2005:131).

7.2.4 Fysiska hälsoproblem

Även dålig fysisk hälsa framkom som en stressor för många hemlösa unga, som också visade sig vara kopplad till den psykiska hälsan. I tvärsnittsstudien (Nyamathi m.fl. 2012:110) rapporterade de deltagare med sämre fysisk hälsa allvarigare depressiva symptom än de som ansåg sig ha bra hälsa. Studien visar alltså på ett förhållande mellan psykisk och fysisk ohälsa utan att kunna säga säkert vilket det är som styr det andra. Denna koppling är något som även Lazarus och Folkman (1984:159) troligen skulle hålla med om, då de menar att fysisk hälsa är en betydande copingresurs för i stort sätt alla stressfulla möten. Att lida av sjukdom, trötthet eller på annat vis vara försvagad innebär mindre energi till att coping och hantera sina problem. Fysiskt välmående är särskilt viktigt för att hantera stressfulla situationer som kräver extrem mobilisering och även när det gäller att uthärda problem (ibid.). Dålig fysisk hälsa skulle därmed kunna innebära en stor risk för hemlösa ungas psykiska hälsa då de befinner sig i miljöer som kan vara påfrestande på många olika plan.

Studien visar även upp höga procentsiffror av hemlösa unga med intresse för att få vård, både gällande behandling för drogproblematik (45 procent), vård för psykisk ohälsa

(69 procent) och dålig fysisk hälsa (75 procent) (Nyamathi m.fl. 2012:107). Trots dessa höga siffror visar studien att dessa unga i större utsträckning söker stöd hos andra hemlösa och droganvändare än hos vårdgivande myndigheter och organisationer (ibid:112). Anledningen till detta tros ofta vara en generell misstro gentemot myndigheter och vuxnas förmåga till att hjälpa dem (ibid:112, artikel 3:749). Detta kan tänkas vara källa till ytterligare högre stressnivå, att vara medveten om sitt hälsotillstånd och sitt behov av vård och samtidigt inte se det som möjligt att få någon hjälp.

7.3 Att hantera hemlöshetens olika ansikten

För att hantera de stressorer som hemlösheten ofta innebär, använder sig de hemlösa unga av olika copingstrategier. Resultat i tvärsnittstudien genomförd av Nyamathi m.fl. (2012:111) tyder på att det inte endast är den destruktiva livsstilen i sig som bidrar till den utbredda psykiska ohälsan hos hemlösa unga, utan att det framförallt är relaterat till de copingstrategier som används. Väljer man att utgå från detta påstående är det därmed extra viktigt att undersöka hur de unga hanterar sin livsmiljö och vilka konsekvenser de olika copingmetoderna kan tänkas medföra. Bland de vanligast framstående copingstrategier i mitt undersökningsmaterial var kamratstöd eller social distansering, självskadande coping och passiv problemlösning.

7.3.1 Socialt betingade strategier

Att skapa sig ett stödnätverk genom att söka sig till andra unga som befinner sig i samma situation är en vanlig copingstrategi som tycks ha både fördelar och nackdelar. Vissa pratar om gatunätverken som trygghetsgivande och vännerna inom dem som del av en stödjande familj (Kidd & Evans, 2011:763). Kamratstöd i dessa miljöer kan därmed bidra med gemenskap och vara stressreducerande men kan även, som nämnts ovan (se avsnitt ”7.2.1 Utsatthet och ensamhet”), innebära en risk för att dras djupare in i en destruktiv miljö influerad av bl.a. våld och droger.

De som inser riskerna med att söka sig till kamratstöd på gatorna kan även välja att försöka skydda sig själva genom att dra sig bort från dessa sociala nätverk. Detta är en copingstrategi som speciellt tas upp i studien genomförd av Kolar m.fl. där social distansering visar sig vara en viktig metod för att hitta alternativa vägar ut ur hemlösheten. Att ta avstånd från andra och skapa ett oberoende kan ge positiva effekter då den unge på detta vis undviker negativa inflytanden. Distanseringen kan dock även bilda en allvarlig misstro gentemot andra

människor som kan hindra att personen söker hjälp eller till och med vägrar att ta emot hjälp när den erbjuds (Kolar m.fl. 2012:756).

En och samma strategi kan därmed både fungera som ett effektivt skydd men kan även utvecklas till en överdriven självständighet som kan agera självdestruktivt. Det kan med andra ord vara en riskabel taktik som ökar graden av utsatthet i en situation av överbelastning, då tillgång till stöd kan vara avgörande för att hindra självskada eller självmord (ibid:754-755). Finns det då någon möjlighet att förutse hur olika unga kommer att hantera denna strategi eller hänger det hela på en kombination av tur och varierande omständigheter?

Utifrån ett KASAM-perspektiv skulle det kunna sägas att de konsekvenser och upplevelser som följer på en copingstrategi troligen har sin grund i ett tidigare skede. Här avses de tankar och känslor som låg till grund till strategin då denna först valdes. När en person med stark KASAM bemöts av en stressor har denne en tro om att problem kan förstås och redas ut. Denna person kommer därmed att fokusera på hur problemet ska lösas, hur kaos kan omvandlas till ordning (Antonovsky, 2005:188). En person med svag KASAM är övertygad om att kaos är oundvikligt. Istället för att försöka göra stressorn begriplig fokuserar personen därmed på att hantera de känslor och den ångest som uppstår i samband med stressorn (ibid.).

Det kan tolkas som att valet av distansering som coping-mekanism kan göras av olika anledningar och även ge upphov till olika känslor beroende på vem det är som gör detta val. För en person med stark KASAM är det troligare att valet av att distansera sig är ett genomtänkt beslut, där avsikten är att ta avstånd från det eller de som kan bidra till skada och förvärra personens situation. Det är därmed troligare att denne även kan skilja på olika situationers karaktär och är medveten om vilka människor som sannorlikt inte utgör en fara. En person med svag KASAM väljer troligen distansering som en strategi för att handskas med den känslomässiga sidan av problemet. Efter att upprepade gånger blivit sviken och sårad, vilket är den verklighet många hemlösa unga lever i (Stockholms Stadsmission, 2011:24; Kolar m.fl. 2012:751), utvecklar personen ett antisocialt förhållningssätt och en generell misstro gentemot omvärlden. Denna reaktion kan ses mer som en försvarsmekanism snarare än en genomtänkt copingstrategi. Det bör här tilläggas att copingstrategier inte alltid är lika grundligt framtänkta och utvalda som de kan verka, utan att dessa kognitiva bedömningsprocesser även kan vara omedvetna (Lazarus & Folkman, 1984:151).

De menar i denna artikel att en sådan attityd och livssyn kan bidra till att ungdomar inte söker sig till vuxna och myndigheter vid behov av hjälp och vård. Utifrån ett

KASAM-perspektiv innebär en sådan livsåskådning (oförutsägbar och fientlig) troligen fler erfarenheter som kommer att röra ens KASAM mot en lägre nivå. Hemlösa unga har ofta brist på positiva coping-färdigheter pga. disfunktionella familjebakgrunder (Nyamathi m.fl. 2012:111), vilket utgör en ökad risk att fastna i denna onda cirkel.

7.3.2 Droger och självskada

Användningen av droger var djupt inbäddad i många aspekter av de ungas berättelser, när det gäller stress, coping, identitet, social miljö och självmord (Nyamathi m.fl. 2012:104; Kidd, 2004:42–43). Även om det visat sig att droger hänger ihop med ökad känslomässig stress används droger också som en copingmekanism. Om en person som utsätts för stora mängder stress omges av ett umgänge som brukar droger är det också troligt att denne tar till droger för att copas, minska smärtan och överensstämma med vänner (Kidd, 2004:42–43). Efter den momentära lättningen kommer stressen tillbaka med högre intensitet och med större copingbehov. I Kidds artikel (ibid.) förklaras detta fenomen med begreppet ”the toboggan slide”. Detta är något som sker när stressande och destruktiva element är sammankopplade, efter att ha försökt lindra stressen med droger ökar stressnivån och blir kraftigare vilket också ökar behovet av att fly från verkligheten på nytt (ibid:47).

Detta är ett exempel på emotionsfokuserad coping där det i första hand handlar om att minska stressen genom att reglera det känslomässiga trycket, en strategi som för det mesta tas till efter upplevelsen av att problemet inte kan hanteras på annat vis (Lazarus & Folkman, 1984:150). De hemlösa unga som uppfattar sin identitet som meningslös och sin levnadsmiljö som obegriplig och icke-hanterbar, och därmed har en låg KASAM, kommer troligen inte att uppleva sig besitta lämpliga resurser att mobilisera för att motverka de stressorer de möter (Antonovsky, 2005:186). Det kan även tänkas handla om ren utmattning av den överbelastning som uppstått genom omgivningens stressorer och en krossad illusion av att kunna ta sig ur situationen. Att inte ha tillräckligt med energi eller inte se det som värt att mobilisera sina copingresurser kan innebära att de väljer den enkla vägen ut, vilket i detta fall skulle vara snabb tillfredsställelse och smärtlindring genom droger (ibid:145).

Droger och den självdestruktiva livsstilen relaterad till missbruket är lätt tillgängligt om inte också uppmuntrad på gatorna (Kidd, 2004:46). Upplevelsen av att vara fast i ett missbruk kan tära på känslan av meningsfullhet (se avsnitt ”7.2.2 Droger”), vilken är den avgörande faktorn bakom mobiliseringen av resurser. Att inte känna meningsfullhet innebär också en upplevelse av att det inte lönt att handskas med stressorn (Antonovsky,

2005:187). Dessa unga hemlösa med en svag känsla av sammanhang väljer troligen en emotionsfokuserad coping som i hemlöshetsmiljön ofta innebär bruk av droger eller annat självdestruktivt beteende.

7.3.3 Passiv problemlösning och Negligering

Enligt resultat från tvärsnittsstudien är det självdestruktiv coping och passiv problemlösning som visar sig vara starkast relaterade till depressiva symtom (Nyamathi, m.fl. 2012:107). Passiv problemlösning beskrivs i denna artikel med förklaringar som att drömma sig bort, söka glädje hos andra och att undvika problem (ibid:102). Även denna typ av coping kan ses som en emotionsfokuserad coping där personen inte försöker förändra utomstående faktorer (dvs. själva problemet) utan istället undviker det och arbetar på att förändra den egna inställningen. Emotionsfokuserad coping används bl.a. för att behålla hopp och optimism, för att förneka de värsta och låtsas som att det som sker inte har någon betydelse (Lazarus & Folkman, 1984:151).

När hemlösa människor yttrar sig om sin situation är det vanligt att de lägger skulden för hemlösheten på sig själva, vilket kan tolkas på olika sätt (Runquist & Swärd, 2000:56). Då det kan verka rätt osannolikt att en människa självmant väljer en livsstil som präglas av utsatthet, ovisshet och förnedring kan det istället väljas att förstå dessa uttalanden som en copingstrategi. Att ta kontroll över bilden på hemlösidentiteten, sin egen vilja och utveckling kan bidra med en slags självstyrka som minskar känslan av offerskap. Alla människor måste ge sitt liv en rationalitet och ibland kan det vara lättast att lägga tyngdpunkten vid något som är överblickbart, exempelvis de egna besluten (ibid.).

Jag vill här även återgå till de unga hemlösa med en abstrakt konstruktion av hemmets betydelse, vilka menade att de inte såg sig själva som hemlösa och att de kunde finna både hem och lycka utifrån gatans förutsättningar (se avsnitt ”7.1.2 En plats eller en konstruktion”). Något som är intressant är att de som levde utifrån detta synsätt ofta var de som varit på gatan längst (Kidd & Evans, 2011:763). Detta kan tolkas som att de antingen med tiden tappat förbindelsen med den traditionella normen, betydelsen av ett stabilt boende som förankrar dem till det etablerade samhället, eller avsiktligt valt att ändra på denna uppfattning. Det kan ses som att dessa unga lyckats hitta mening och optimism genom antingen omedveten eller medveten emotionsfokuserad coping. Det kan tyckas att denna copingmekanism har positiv effekt på de ungas psykiska hälsa genom att reducera känslomässig stress. Det är dock viktigt att komma ihåg att denna typ av coping resulterar i

självbedrägeri och verklighetsförvridning, då processen kanske lyckas modifiera uppfattningen av stressorn men inte den objektiva verkligheten (Lazarus & Folkman, 1984:151). För att helt och hållet lyckas med självbedrägeri måste den vara omedveten, vilket troligen innebär att resultatet för de som medvetet försöker modifiera sin inställning till stressorn kommer att bli ett misslyckat försök till coping och stresslindring. Det framkommer även unga i intervjuerna som visade på medvetenhet kring just detta, att de endast lurade sig själva genom att se gatan som sitt hem, i ett försök att förlika sig med situationen och minska stressen (Kidd & Evans, 2011:765).

7.4 Hemlöshet som faktor i den unges utveckling

I den inledande problemformuleringen nämndes Aspers resonemang om hur vi alla som växer upp i ett samhälle med dess strukturer, värderingar och normer även ingår i samma livsvärld (Aspers, 2011:38). Detta innebär att vi, oberoende om vi befinner oss på samhällets botten eller uppe bland högsta societeten, i stort sätt har samma tanke-system och förväntningar på tillvaron då vi alla blivit formade av samma samhällssystem. Att vara hemlös karakteriserar på många sätt en situation av bristande kontroll på områden som värderas högt av de flesta människor i västvärlden. Det inbegriper bristande kontroll över egendom och avgörande element som innefattar en själv och ens livsgång (Kidd & Evans, 2011:766). Det kan därmed anses naturligt att hemlöshetssituationen för med sig stora risker för stress, ångest och psykisk obalans då det är upplevelser som stabilitet, trygghet och kontroll som personen troligtvis eftersträvar och likställer med möjlighet till social uppskattning.

Utifrån ett KASAM-perspektiv kan det sägas att hanteringen av hemlöshetens olika stressorer till stor del har sin grund i tidigare copingfarenheter och de motståndsresurser/brister personen besitter. En person med stark KASAM bär med sig erfarenheter som bidrar till förmågan av att aktivera motståndsresurser vid en stressfull situation. Överlag positiva copingfarenheter kommer exempelvis att bidra till personens tro på den egna förmågan, medan negativa erfarenheter kan motverka ett sådant självförtroende och istället bygga upp en förståelse av det egna agerandet som betydelselöst och därmed röra personen nedåt på KASAM-kontinuumet (Antonovsky, 2005:164–167).

En utveckling mot psykisk ohälsa kan därmed ses som en process som för vissa individer börjar redan i tidig barndom och sedan fortsätter enligt ett mönster som skapas av misslyckade copingstrategier och känslomässiga erfarenheter. För ett flertal hemlösa unga blir detta en trolig utveckling då många har växt upp under svåra förhållanden för att sedan hamna

i en situation där de tvingas mobilisera de resurser de kan för att överleva (Nyamathi m.fl. 2012:111). Att träda in och ta sig igenom hemlöshetssituationen med en svag KASAM och en uppfattning av otillräckliga resurser leder med sannolikhet till upplevelser av överbelastning, som i sin tur inkräktar på känslan av hanterbarhet (Antonovsky, 2005:154). I artikeln skriven av Kolar m.fl. intervjuades unga som gjort positiva förändringar i sina liv och mer eller mindre tagit sig ur hemlösheten. Även om dessa unga representerar de mer ”lyckade fallen”, kan det här ses hur tidigare livserfarenheter och copingmönster lämnat sina spår i de ungas självkänsla, känsla av meningsfullhet och hanterbarhet (Kolar m. fl. 2012:751, 753 & 755). Tre av dessa unga lyckas under perioder ta sig ur missbruk och livet på gatan, skaffar sig jobb och boende, men faller sedan tillbaka i gamla vanor och copingstrategier när något tillräckligt viktigt i deras liv fallerar. Detta kan tolkas som att dessa människor i grunden har en svag KASAM varpå, även om de under en period börjat samla på sig positiva erfarenheter, de lättare återgår till en världssyn där livet i större utsträckning ses som meningslöst, obegripligt och ohanterligt. Det som här rubbar känslan av hanterbarhet är att under livet utsättas för återkommande stark överbelastning som inte ger personen möjligheter nog till vila och återhämtning (Antonovsky, 2005:154).

Hemlöshet kan ses som en påfrestande situation som genom bl.a. stress, utsatthet, droger och förnedring sätter unga människors resurser och copingmetoder på prov. Att bli hemlös i tidig ålder kan medföra varaktiga förändringar för personens placering på KASAM-kontinuumet som sedan fortsätter att påverka resten av livet. Antonovsky menar att vi under livets tredje årtionde i stort sätt utvecklat en identitet och en förståelse av världen som mer eller mindre begriplig, hanterbar och meningsfull. En person som i detta skede, i sitt tidiga vuxenliv, har en svag KASAM kommer troligen att få uppleva resten av livet som en ond cirkel (Antonovsky 2005:162–167). Enligt det vi sett ovan kan även vissa av de som faktiskt lyckas ta sig ur hemlöshet bära med sig erfarenheter som innebär risker för att återfalla i den nedåtgående spiralen.

Det kan tyckas vara en rätt dyster bild som här målas upp av ungas erfarenheter av hemlöshet, med stora risker för nedbrytning av fysiskt och psykiskt välmående samt svaga möjligheter till återhämtning. Bland vissa hemlösa unga uttrycktes en viss självstyrka, en tro på att det fanns människor som ville dem väl och hopp om att saker och ting kunde lösas, en syn som förmodligen utgör en mycket viktig motståndsresurs för att handskas med hemlöshetsmiljön (Kolar, m.fl. 2012:753–755). Många verkade dock se mörkt på framtiden och pratade om sig själva som fast i en situation de inte kunde ta sig ur. För dessa unga präglades vardagen av hopplöshet och en upplevelse av ouppnåeliga eller till och med

obefintliga drömmar. Följande citat av en 18 årig man kan ses som en bra sammanfattande beskrivning av de skildringar som ges angående hemlöshetens känslomässiga tyngd och känsla av hopplöshet, varpå hans ord får avrunda denna uppsats

”Man har ingenstans att vända sig, inget fosterhem, man kan inte vända sig till staten/kommunen, man kan inte gå tillbaka till sina föräldrar. Man har ingen stans att ta vägen. När man bott på gatan ett tag börjar ens drömmar att tyna bort, och man kan till slut inte se sig själv... när man är yngre kan man faktiskt visualisera sig själv göra en massa saker om 30 år, men när man varit på gatan ett tag så förlorar man det där. Man kan inte visualisera sig själv längre än 1 eller 2 dagar framåt i tiden. Det är ofta där drogerna kommer in, och självmord kommer ofta efter drogerna... när man är på droger inser man; jag vandrar fortfarande omkring i cirklar men nu är jag beroende av droger också, så nu finns det ingen väg ut” (Kidd, 2004:39)

8 Slutdiskussion

8.1 Sammanfattning

Studien har haft som syfte att beskriva om hemlöshet kan leda till psykisk ohälsa hos hemlösa unga. Genom att utgå från sju kodningskategorier har jag i mina vetenskapliga studier identifierat förhållanden i hemlöshetsmiljön samt förståelser de unga bygger upp, lever och arbetar utifrån. Min första frågeställning angående hemmets betydelse har jag kunnat besvara genom att ta del av de ungas uttalanden rörande deras syn på hemmet samt avsaknaden av ett hem. I deras redogörelser var hemmet nära relaterat till upplevelser av kontroll, trygghet, självständighet, gemenskap och stabilitet. Vissa beskriver hemmet som en plats, där hemmets egenskaper framkommer som raka motsatsen till hemlöshetens erfarenheter, medan andra såg hemmet som något själv-konstruerat som därmed kan skapas tillsammans med vänner utifrån gatumiljöns förutsättningar. Vilka stressorer de unga bemöter i situationen som hemlösa har framkommit genom egna uttalanden i intervjustudierna samt genom resultat från den kvantitativa tvärsnittsstudien, vilket har besvarat min andra frågeställning. Resultat från denna sistnämnda studie visar på relationer mellan ökad känslomässig stress och användning av droger samt dålig fysisk hälsa. De stressorer som de hemlösa unga ofta tar upp själva är avsaknaden av gemenskap och socialt stöd, användning av droger samt stigmatisering och förtryck från samhället sida. Min tredje och sista frågeställning, hur dessa stressorer möjligen

kan leda till psykisk ohälsa, har jag kunnat diskutera i analysens olika kapitel med hjälp av KASAM- och coping-teorin.

Jag har här kunnat konstatera att dessa teorier kan ge en klarläggande bild på förhållandet mellan hemlöshetsituationen och en utveckling av psykisk ohälsa. Analysen i denna uppsats har bidragit med en förklarande bild av hur hemlöshetens stressfaktorer och hanteringen av dessa kan bidra till destruktiva copingmönster och inverka på individens livssyn och självförståelse. Genom att studera dessa fem vetenskapliga artiklar i ljuset av varandra har uppsatsen gett upphov till en kontext som förklarar detta samband.

8.2 Avslutande diskussion

Jag har genom denna uppsats ämnat hitta ett förhållande som förklarar att en situation som hemlöshet kan påverka en persons psykiska välmående. Jag var till en början intresserad av att göra intervjuer för att finna ett sådant förhållande. Detta för att jag upplevde det som en metod som skulle bidra med en större pålitlighet och autenticitet till arbetet, då jag direkt hade kunnat behandla problematiken kring psykisk ohälsa med intervjupersonerna. Jag insåg dock sedan att även en textanalys av redan genomförda studier kunde bidra med en förklaring till mina frågeställningar. Jag hade troligtvis aldrig själv kunnat hitta intervjupersoner som de hemlösa unga som ingått i dessa studier, och hade således gått miste om deras berättelser. Genom att analysera dessa texter har jag kunnat ta del av ett stort antal olika situationer och människor som beskriver hemlösheten utifrån olika perspektiv. Genom att använda kvalitativ innehållsanalys som metod har jag kunnat finna ett samband mellan dessa fem vetenskapliga artiklar, ett förhållande som förklarar det jag var ute efter att förklara.

Jag valde att lägga fokus på unga individer då jag ansåg det vara intressant att undersöka hur deras erfarenheter kan inverka på den psykiska hälsans utveckling och etablering inför vuxenlivet. Det har visat sig att hemlösheten, genom dess olika stressorer och påfrestningar, bl.a. inverkar på de ungas självkänsla, relationer till omvärlden samt förståelse och hantering av livsmiljön. De reaktioner som följer på hemlöshetens prövningar, samt de nya taktiker de lär sig genom gatunätverken, bidrar till utvecklingen av nya uppfattningar och copingstrategier. Det kan med sannorlikhet att handla om försvarsmekanismer, destruktiva och undvikande copingmönster som de sedan bär med sig in i vuxenlivet. Det handlar även om copingmönster som troligen inte kommer att vara lika effektiva om personen sedan återvänder till en ”normal” livsstil. Även om vissa strategier visar sig fungera för att lösa problem/hot i situationen som hemlös och under gatutiden, kan dessa tillvägagångssätt

möjliga bidra till negativa konsekvenser senare i livet. Jag tänker här på att utvecklingen av vissa copingmönster kan ge upphov till permanenta spår i personens livsuppfattning som påverkar dennes allmänna attityd till livet och andra människor. Detta skulle exempelvis kunna visa sig i att personen fortsätter att lura sig själv genom att förneka sina problem och spara dem på hög (negligerings) eller i en allmän misstro gentemot andra människor som istället genererar ensamhet (social distansering).

Utifrån dessa slutsatser kan det konstateras att hemlöshetsituationen kan påverka individens jämviktförhållande och stabilitet i relation till sin omgivning, m.a.o. även inverka på den psykiska hälsan.

Något jag finner intressant i hela den här diskussionen är det starka utanförskap som formas genom avsaknaden av ett hem som fysisk plats. Genom de uttalanden som framkommer i uppsatsen kan hemmet tolkas som en central dimension besittande av de faktorer som bidrar till ett vardagligt välmående. Hemmet kan tolkas som det västerländska samhällets vilostation, en plats som gör att vi sedan har ork att gå ut och hantera den mångskiftande världen utanför. Detta kopplas till att det även tolkas som något var och en bör ha, något eget som representerar personen, men även som en symbol för att personen är en accepterad och bidragande del av det gemensamma samhället. Att sakna denna vitala livskomponent innebär med andra ord en helt annan livssituation. Den drabbade upplever troligen ett stort avstånd mellan sig själv och den majoritet av befolkningen som lyckas behålla denna grundliga källa till status, erkännande och självrespekt.

Det kan då även tänkas att många etablerade människor i samhället inte tänker på de hemlösa som del av den gemensamma värld vi andra lever i. Det är inte ovanligt att höra kommentarer om att hemlöshet och missbruk är självbefogade situationer och att alla bär ansvaret för sitt eget liv. Ett annat vanligt uttalande är att det visst finns hjälp att få och att den enda anledningen till att dessa människor befinner sig i hemlöshet, är att de inte vill därifrån tillräckligt mycket. Självklart är det rogivande för den etablerade befolkningen att kunna se hemlösa som del av ett självskapat system, en utomstående struktur som inte har något med den egna livsvärlden att göra. Det är på så vis lättare att bortse från ansvar och istället godta en övertygelse om att inte kunna påverka problemet.

I uppsatsen framkommer olika förståelser av vad ett hemmet innebär. Det finns de som likställer hem med boende, de som bor på gatan men ändå lyckas hitta en "känsla av hem" och även de som har boende men som fortfarande identifierar sig själva som hemlösa. Detta kan tolkas som att den centrala aspekten i hemlösheten inte alltid är avsaknaden av själva boendet utan snarare avsaknaden av kontroll, stabilitet, socialt stöd, säkerhet och

självständighet som visat sig vara kodord i dessa ungas förklaringar. Jag tror emellertid att dessa faktorer är sådana som vi i det västerländska samhället ofta förknippar med just en bostad, varpå de flesta hemlösa troligen upplever sig själva som utstängda eller oförtjänta av livets vitala centralfigur, något som verkar ingå i alla andras rättigheter men inte deras egna. Känslan av att vara ovärdig och icke respekterad av det sammanhang man påstås vara en del av och samtidigt uppleva sina chanser av att ta sig ur situationen som minimala, kan inte påstås ge några som helst förutsättningar för en positiv utveckling.

Att ha tillgång till något personen själv är beredd att kalla ett eget och värdigt hem bör ses som en basal rättighet men även som en nödvändig utgångspunkt för att ta sig ur hemlöshetsituationen och återfå en plats i det etablerade samhället. Vi bör inte glömma att hemlöshet inte endast handlar om avsaknaden av hemmet som en fysisk struktur. Till hemlösheten kan många andra livspåverkande faktorer vara knutna, som exempelvis droganvändning eller psykisk ohälsa, men även livsåskådningar och strategier som uppkommit i relation till denna livsstil. Som exempel har vi de hemlösa unga som utvecklat en brist på förtroende gentemot samhället och andra människor, som tvivlar på andras välvilja och förmåga till att hjälpa dem. Hur lätt är det egentligen att bryta ett sådant tankemönster? För de unga som vuxit upp med detta som en försvarsmekanism, för att på så vis undvika skada, handlar det om att ändra en etablerad förståelse av världen. För att helt återgå till det etablerade samhället och en fungerande livsstil inom allmänhetens ramar kan det därmed vara mycket som behövs övervägas och förändras. Att vänta på att dessa förändringar ska ske genom krav på att den hemlöse påbörjar denna svåra process på egen hand, och på så sätt gradvis kvalificerar sig för den hjälp som kan erbjudas, med endast en avlägsen dröm av ett självständigt boende som lockbete, känns inte särskilt realistiskt. Om det är rätt eller fel att hemlösa ska behöva visa sig förtjänta av ett boende är en etisk fråga som det uppenbarligen kan finnas olika åsikter om, men angående effektivitetsgraden i denna strategi kan jag tycka mig se rätt självklara anledningar till ofördelaktiga resultat. Ett hem, en stabil punkt med allt vad det innebär för personens psykiska välmående, tror jag därmed är en avgörande startpunkt för den hemlöses konstruktion av en ny livsstil.

Litteratur

- Ahrne, Göran, Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. 1. uppl. Malmö: Liber
- Allgulander, Christer (2008). *Introduktion till klinisk psykiatri*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Antonovsky, Aaron (2005). *Hälsans mysterium*. 2. utg. Stockholm: Natur och kultur
- Aspers, Patrik (2011). *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. 2., [uppdaterade och utökade] uppl. Malmö: Liber
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber
- Denvall m.fl. (2011) *Utvärdering av "Hemlöshet – många ansikten, mångas ansvar" Slutrapport*. (Elektronisk) Tillgänglig: http://www4.lu.se/images/Socialhogskolan/MS2011_2.pdf (2013-04-30)
- Eberhard, David (2006). *I trygghetsnarkomanernas land: om Sverige och det nationella paniksyndromet*. Stockholm: Prisma
- Helsingborgs stad (2013) *Bostad först*. (Elektronisk) Tillgänglig: <http://www.helsingborg.se/Medborgare/Omsorg-och-stod/Boenden-sarskilda/om-bostad-forst/> (2013-05-22)
- Kidd, S.A. & Carroll, M.R. (2007) "Coping and suicidality among homeless youth", *Journal of Adolescence*, 30, 283-296
- Lazarus, Richard S. & Folkman, Susan (1984). *Stress, appraisal, and coping [Elektronisk resurs]*. New York: Springer
- Runquist, Weddig & Swärd, Hans (red.) (2000). *Hemlöshet: [en antologi] om olika perspektiv och förklaringsmodeller*. Stockholm: Carlsson
- Riksförbundet för social och mental hälsa (2008) *Om psykisk ohälsa*. (Elektronisk) Tillgänglig: http://www.rsmh.se/om_psykisk_ohalsa.shtml (2013-05-20)

Socialstyrelsen (2010) *Hemlöshet – många ansikten, mångas ansvar. Genomförande av regeringens strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2007–2009. Slutrapport 2010.* (Elektronisk) Tillgänglig:

<<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2010/2010-6-33>> (2013-05-02)

Socialstyrelsen (2011) *Hemlöshet och utstängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär.* (Elektronisk) Tillgänglig:

<<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2011/2011-12-8>> (2013-05-02)

Stockholms Stadsmission (2011). *Hemlös 2011; En statusrapport om det offentligas stöd till människor i hemlöshet, med utökad fokus på unga i hemlöshet.* (Elektronisk) Tillgänglig:

<<http://www.stadsmissionen.se/Global/Om%20oss/Press/Dokument/PPA-110921-Heml%C3%B6s%202011-rapporten%20final.pdf>> (2013-04-23)

Stockholms Stadsmission (2012). *Hemlös 2012, Stockholms Stadsmission årliga hemlöshetsrapport.* (Elektronisk) Tillgänglig:

<<http://www.stadsmissionen.se/Global/Om%20oss/Press/Dokument/Heml%C3%B6s%202012.pdf>> (2013-05-03)

Vetenskapsrådet (2009). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.* (Elektronisk) Tillgänglig: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (2013-04-02)

Empiri

Robinson, C. (2002) "I Think Home is More than a Building: Young Home(less) People on the Cusp of Home, and Something Else", *Urban Policy Research*, 20:1, 27-38

Nyamathi, A. Marfisee, M. Slage, A. Greengold, B. Liu, Y. & Leake, B. (2012) "Correlates of Depressive Symptoms Among Homeless Young Adults", *Western Journal of Nursing Research*, 34:1, 97-117

Kolar, K. Erickson, P. & Stewart, D. (2012) "Coping strategies of street-involved youth: exploring contexts of resilience", *Journal of Youth Studies*, 15:6, 744-760

Kidd, S.A. (2004) "The Walls Were Closing in, and We Were Trapped: A Qualitative Analysis of Street Youth Suicide", *Youth Society*, 36:1, 30-55

Kidd, S.A. & Evans, J.D. (2011) "Home Is Where You Draw Strength and Rest: The Meanings of Home for Houseless Young People", *Youth & Society*, 43:2, 752-773